

הישיבה המאה-ושישים של הכנסת השניה

יום שני, י"א טבת תשי"ג (29 דצמבר 1952)

ירושלים, בנין הכנסת, שעה 16.06

א. הצהרת אמונים של חבר-הכנסת י. נצני

היו"ר ז. שפר :

יעקב ניצני (ממ"י) :

מתחייב אני

היו"ר ז. שפר :

אני מברך את חבר-הכנסת החדש, יעקב ניצני, ומאחל לו למלא באמונה ובכבוד את תפקידו בכנסת.

אני מתכבד לפתוח את הישיבה המאה ושישים, לפני שניגש לסדר-היום אבקש מאת מר יעקב ניצני לגשת לדוכן ולמסור הצהרת-אמונים. אקרא לפניו את נוסח ההצהרה, והוא יאמר: "מתחייב אני".

"אני מתחייב לשמור אמונים למדינת ישראל ולמלא באמונה את שליחותי בכנסת".

ב. הודעת ראש-הממשלה על החלפת תיקים

היו"ר ז. שפר :

הודעה לראש-הממשלה.

ראש-הממשלה ד. בן-גוריון :

רבותי, לפני שבוע, כשהצגתי את הממשלה, הודעתי כי

ייתכן, שבחלוקת שני התיקים — תחבורה ובריאות — יחולו שינויים. עכשיו אני מתכבד להודיע לכנסת שחבר הממשלה יוסף ספיר יהיה 'שר-התחבורה, וחבר הממשלה יוסף סרלין יהיה 'שר-הבריאות.

ג. הצהרת אמונים של השר י. ספיר

היו"ר ז. שפר :

יוסף ספיר (הציונים הכלליים) :
אני, יוסף ספיר, מתחייב כחבר הממשלה לשמור אמונים למדינת ישראל ולחוקיה ולקיים את התחלות הכנסת. (חותם על ההצהרה.)

אני נזמין את חבר-הכנסת יוסף ספיר לעלות על הדוכן ולמסור את הצהרת האמונים כחבר הממשלה.

ד. חוק להארכת תוקף של תקנות-שעת-חירום (איכסון במלון), תשי"ג — 1952 (*) (קריאה שניה וקריאה שלישית)

היו"ר ז. שפר :

שלא יוצע עוד להאריך תקנות אלה לאחר ה-30 ביוני 1953. מתוך הנחות אלה מציעה הוועדה לאשר את החוק כפי שהוצע, בלי כל שינוי, ישנן שתי הסתייגויות לחבר-הכנסת לנדאו ופרי, המציעים להאריך את תקופתן של התקנות לארבעה חודשים, כפי שהוצע בחוק, אלא רק לחודש ימים. אני מתאר לעצמי שהמסתייגים יגנו על הסתייגויותיהם.

נעבור לסעיף ב' של סדר-היום — חוק להארכת תוקף של תקנות-שעת-חירום (איכסון במלון), תשי"ג — 1952, קריאה שניה וקריאה שלישית. רשות-הדיבור לחבר-הכנסת חת בשם הוועדה.

נחום חת (בשם ועדת-הפנים) :

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, ועדת-הפנים מציעה לכנסת לקבל בקריאה שניה ושלישית את החוק להארכת תוקף של תקנות-לשעת-חירום (איכסון במלון), תשי"ג—1952.

היו"ר ז. שפר :
את ההסתייגות של חבר-הכנסת פרי יביא לפנינו חבר הכנסת ציולינג.

אחרון ציולינג (מפ"ם) :
דברי יהיו קצרים ביותר. אין אנחנו יכולים להסכים לעובדת המשכת קיומן של תקנות לשעת-חירום הפרושות על רשת ענינים רחבה וענפה, גם שלא לצורך. הסדר עניני האיכסון במלון, הנובעים מהמצאות אקיימת במדינה, יכול לקבל

בוועדה קדם להחלטה זו דיון ער גם על הבעיה הכללית של שימוש בתקנות-לשעת-חירום, ובמיוחד בקשר עם הצורך בחוק זה. הוועדה שמעה הסברה שהחוק הותקן כדי לשמש אמצעי לחץ כלפי בתי-המלון, למען סייע לתיירות, אך למעשה לא היה צורך, או כמעט שלא היה צורך להשתמש בו, וייתכן

— חוק להארכת תוקף של תקנות שעת חירום (איכסון במלון) (ציוילנג, לנדאו, שפר, חת); חוק עבודת נשים) (שפר, מאירסון) —

הצעתו להאריך את תקפו של החוק רק לחודש ימים, מכיוון שלא יכולתי בצורה פרוצדוראלית זו להציע את ביטול המוחלט, אך אין ספק שיש לבטל את החוק.

היו"ר ז. שפר:

רשות-הדיבור ליושבי-ראש הוועדה.

נחום חת (בשם ועדת-הנפים):

אני מוותר על התשובה.

היו"ר ז. שפר:

אני ממעיד להצבעה את הסתייגויותיהם של חברי-הכנסת פרי ולנדאו.

ה צ ב ע

התיוון של חברי-הכנסת א. פרי ות. לנדאו לא נתקבל.

חוק להארכת תוקף של תקנות שעת-חירום (איכסון במלון), תשי"ג—1952, בנוסח הוועדה נתקבל.

ה. חוק עבודת נשים, תשי"ג—1952 (*)

(קריאה ראשונה)

מה החוק הטוב ביותר, חוק העומד מחוץ למסגרת המציאות, או חוק המתאם פחות או יותר למציאות בארץ. הדבר הזה חל גם על חוק עבודת נשים. פה צריכים היינו להתחשב בשני דברים — לא רק במציאות הכללית בארץ, כי אם היינו צריכים לחשוב כיצד לעבד חוק שלא יהיה טוב עד כדי כך שהאשה תצא בכלל ממעגל העבודה; הרי אין צורך בחוק עבד נשים, אם אין נשים עובדות. וכונת החוק היא לאפשר לנשים לעבוד, זאת אומרת לאפשר למשק להעסיק נשים, ויחד עם זאת לשמור על הדברים שיש הכרח לשמור עליהם, באשר הציבור הזה הוא ציבור נשים עובדות.

יכולה אני לתאר לעצמי שיכולות להיות הצעות רבות, איך להוסיף עוד ועוד לזכויות האשה העובדת, ואני מבקשת מאת חברי-הכנסת לזכור תמיד שזה יכול להיות יותר מדי טוב.

גורמים אלה, היינו: טובת האשה העובדת, דאגה לשימוש יעיל של כוח האדם במדינה מחייבים הגנה מיוחדת על האשה העובדת, כי צרכים מיוחדים לה שאין חוק עבודה כללי יכול לענות עליהם. ברור שכלל שישופרו תנאי העבודה בכלל, יפחת הצורך בהגנה מיוחדת על האשה העובדת, וזאת היתה מאז ומתמיד דרישת תנועת הפועלים בעולם, בניגוד לדרישות ארגוני נשים שתבעו הגנה לאשה עובדת אך שכחו כי הגנה זאת גבול לה, והיא — שמירה על מקום עבודה לאשה ועל אפשרות להיקלט בשוק העבודה.

עם התקדמות חוקי העבודה בישראל הולך ומצטמצם הצורך בהגנה מיוחדת על האשה העובדת, וכדוגמה לכך אף שר להזכיר את חוק שעות עבודה ומנוחה. בעוד שבשנת 1945 קבעה פקודת העבדות של נשים כמאכסיון שעות עבודה לנשים 52 שעות לשבוע ו-9 ליום בעבודה לא תעשייתית, ו-48 שעות לשבוע בעבודה תעשייתית, אין כיום עוד צורך לקבוע שעות מיוחדות לאשה עובדת. אך תמיד נשארו שש חים מיוחדים שחייבו הגנה, ובשטחים אלה דן החוק המוצע: החוק המוצע דן בשלוש סוגיות הנוגעות לעבודת האשה:

בסיס חוקי של קבע. החוקת מלאי של תקנות לשעת-חירום בידי הממשלה, דבר שהיא עושה אותו בלהיטות תורה ומוקרה, אינו לטובת המדינה ואינו לטובת התחיקה התקינה.

חיים לנדאו (תנועת החרות):

אדוני היושבי-ראש, כנסת נכבדה. כאשר שאלתי בוועדה למה נחוק חוק זה, אמרו לי שזהו חוק בחוקת שוט. אני מצטט בדיוק: „הוא שוט“. בחוק הזה לא השתמשו למעשה — במשך כל זמן קיומו לא היה בו צורך, אלא שעדיין מסתמנת המגמה לשלול באמצעותם ובעזרתם של חוקי חירום, אף אם החוק אינו דרוש כלל. הרי הדבר הזה הוא בבחינת שוט על האזרח במדינה, ואיני סבור שיש בכך משום גורם בטחוני, ובוודאי אין צורך בו כאשר אין גם כל שימוש בו.

ובהזמנתי, מכיוון שהחוק הזה קשור בפיתוח התיירות, אני רוצה ליעץ לממשלה ולומר שהגיע הזמן שלשם פיתוח של התיירות, הרחבתה ויצירת התנאים הנאותים בשבילה, ישתמשו בדרכים שמובילות לפיתוח ולא בשוטים.

היו"ר ז. שפר:

שאר הסעיפים בסדר-היום הנוגעים להארכת תוקף שעת-חירום יבואו מחר. עתה נעבור לסעיף י"א של סדר-היום — חוק עבודת נשים, תשי"ג. קריאה ראשונה. רשות-הדיבור לשרת-העבודה.

שרת-העבודה ג. מאירסון:

כבוד היושבי-ראש, כנסת נכבדה. יש לי הכבוד להגיש בשם הממשלה הצעת חוק עבודת נשים, תשי"ג — 1952. חוק זה כחוקים לעבודת נוער שייך לחוקים המיוחדים במסגרת חוקי עבודה, היינו: חוקים הבאים להגן על עובדים שאין חוקי העבודה הכלליים מספיקים להגנתם.

עבודת האשה חיונית מבחינתה היא ומבחינת שימוש מלא ויעיל בכוח האדם במדינה.

כמו חוקים אחרים שהכנסנו לכנסת כך גם חוק זה אינו מבדיל בין סוגי עובדים, היינו, החוק חל במידה שווה על פועלות בעיר ועל פועלות בכפר. דבר זה אינו קיים בארצות רבות.

מאז מלחמת העולם השנייה הולך וגדל אחוז הנשים העובדות מכלל העובדים במדינה. אחוז זה מגיע ל-24% בבלגיה, ל-30% בצ'כוסלובקיה, ל-35% בדנמרק, ל-27% באנגליה, ל-19% בארצות-הברית ול-22% בישראל.

גידול מהיר ביותר אפשר לצייין בארצות שתעשייתן מפותחת ביותר, וכן גדל אחוז הנשים מכלל העובדים בארצות-הברית ב-131% 30 השנים האחרונות לעומת גידול חלקן של הנשים באוכלוסיה ב-61% בלבד. כן מעניין לציין כי בעוד שפעם רוב הנשים העובדות היו רווקות, הולך וגדל בזמן האחרון במדינות רבות חלקן של הנשים העובדות שהן נשואות, ומדינות אלה מעניינות לעודד תופעה זאת של האשה העובדת.

כשמנסחים חוק עבודה, אומר היצר הטוב והטבעי לעשות אותו ככל האפשר טוב יותר, וקיימת אצלנו התרצוצות —

החוק המוצע אוסר גם פיטורי עובדת בעת ההריון או בעת חופשת הלידה אלא על-פי היתר, והחוק קובע כי היתר לא יינתן אם הפיטורים הם בקשר להריון או לידה.

שמחה אני לציין, שפרט לשיטת תשלום דמי הלידה, מת' אים החוק המוצע בדרך כלל לאמנה להגנת האימהות, שנת קבלה בוועידת העבודה הבינלאומית. החוק המוצע מבטל את פקודת העבדות של נשים משנת 1945, שלא חלה על עובדות במשק בית ועל עבודה בחקלאות ושהזכויות בקשר להריון וללידה לפיה היו פחותות בהרבה מהזכויות לפי החוק המוצע.

מי שיכתוב את תולדות מפעלנו בארץ מבראשית, את פרקי ההתיישבות והבנין, ההגנה, המאבק ומלחמת השחרור, את תולדות מפעלי הבריאות וההוראה, את החיות הלשון העברית, יהיה מוכרח להדגיש את מקומה של האשה בכל הישגינו — מן לאה כהן במוצא, ומרים ברץ האם הראשונה בקיבוץ, הפועלות בכבישים ובבנין בתקופת העליה השלישית, ועד חברות ההגנה, צנחניות בימי מלחמת העולם הראשונה, וחילול בצה"ל, אחיות ומורות, עובדות מדע, סופרות ומשוררות, פרק מלא הוד ותפארת לאשה העברית וחלקה בגאולת ישראל במולדתו. וגם היום לא יתואר שהמדינה בבנינה, במשימה של קליטת העליה, תוכל לוותר על כוח היצירה של 50% מן האוכלוסיה.

אם החוק הזה יעזור לאשה הצעירה או לאם העובדת להיכנס לעבודה ולהישאר בה, נחשוב שהוא מילא את אחת המטרות העיקריות שלו.

אני מבקשת להעביר את הצעת החוק לוועדת העבודה של הכנסת.

היו"ר ז. שפר :

קיבלתי דרישה שהוויכוח בחוק זה יהיה סיעתי. אני צריך לקבוע על מסגרת של זמן. אני חושב שתסכימו לשלוש שעות.

יוחנן בדר (תנועת החרות) :
בוודא שאין זה מספיק.

היו"ר ז. שפר :

לא אקבל על עצמי לפסוק, אם אין הסכמה, אני מבקש מיושב ראש ועדת הכנסת לכנס בשעה שבע את ועדת הכנסת ולקבוע את מסגרת הזמן. מה שידובר עכשיו, יהיה כמספיק.

חנן רובין (מפ"ם) :

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה. אינני צריך לחזור על אותה הקדמה הנשמעת מדי פעם בפעם כאשר הכנסת עוסקת בחוקי עבודה, אותה הקדמה שיש בה משום הערכה לעצם העבודה שהפארלאמנט של מדינת ישראל מחוקק עבודה. אנו מעריכים הערכה מלאה עובדה זו שבספר החוקים שלנו נמצאת עתה שורה שלמה של חוקי עבודה. אם כי הצענו לרוב הצעות תיקונים לחוקים אלה, הרי אין הדבר הזה מוריד מהערכתנו את עצם העובדה שמתרחבים חוקי העבודה במדינת ישראל.

אני מרשה לעצמי להעיר עוד שתי הערות כלליות. ציבור הפועלים חייב להבין, ששום חוק עבודה במדינת ישראל לא נולד על יסוד הרצון הטוב של יוזמי החוק ומחוקקיו בלבד. חוקי עבודה נולדו ונוצרו על יסוד מאבק מעמדי ארוך וממושך של הפועלים בארץ זו נגד גורמים שהיו עוינים את ציבור הפועלים, בין שגורמים אלה נמצאו בתוך השלטון הממלכתי, ובין שנמצאו בקרב חוגי גותניה העבודה, או שהתחברו אלה ואלה יחד נגד ציבור הפועלים. מאבק מעמדי זה הביא

עבודות אסורות ועבודות מוגבלות ; עבודות לילה ; הריון ולידה.

ישנן עבודות שפגיעתן רבה במיוחד בבריאות האשה. המדובר הוא בעיקר באותן העבודות שמבחינת המאמץ הפיסי הנדרש או התהליכים הכימיים הקשורים בעבודה, עלולות הן לפגוע מבחינה ביאלוגית בבריאותה של האשה. על-כן מס' מיך החוק המוצע את שר-העבודה לאסור או להגביל עבודת אשה בעבודות שתקבענה בתקנות.

החוקים הראשונים בעולם להגנת האשה העובדת דנו בעיקר בעבודת לילה. עבודת לילה, הקשה לכל עובד והפרי געת בבריאות ובחיי המשפחה, מכבידה במיוחד על האשה ובעיקר על האם העובדת, ומסכנת את בריאותה. על-כן באו חוקים במדינות רבות ואמנות עבודה בינלאומיות כדי לאסור עבודת לילה על נשים. אף החוק המוצע קובע בכלל אסור עבודת לילה. היה נימוק נוסף לאיסור עבודת לילה על נשים, והוא שהאשה לא תימצא מחוץ לביתה בשעות הלילה, נימוק זה איבד מזמן את חשיבותו, או שחשיבותו פחתה, ואין לו משקל רב בארצנו. החוק מתיר אפוא עבודת אשה בלילה בעבודות המפורטות בסעיף 2 (ג), רובן ככולן עבודות לא קשות, שהעבודה בהן בלילה הכרחית, והיא נעשית בעיקר על-ידי נשים. כדי לשמור על בריאותה של האשה, אפשר יהיה לקבוע בתקנות תנאים והגבלות לעבודות אלה.

הפרק החשוב ביותר בחוק המוצע הוא הדן בהגנת האי-מהות. היינו : בזכויות האשה העובדת בקשר להריון וללידה. בקביעת זכויות אלה ישנו ביטוי לא רק לזאת לאשה העובדת, אלא במידה לא פחותה, דאגה לתינוק הנולד. חוסר הגנה על האשה בעת ההריון וסמוך אחרי הלידה מסכן במידה רבה את שלום התינוק.

לכל אשה עובדת מבטיח החוק המוצע חופשה של 12 שבועות. העובדת רשאית לחלק את הזמן לחופשה של ששה שבועות או פחות מזה לפני הלידה, והשאר אחרי הלידה, אך חופשה של לפחות ששה שבועות אחרי הלידה היא חובה.

לאחר ניסוח החוק התברר גם כי הוראה זו מתאימה להמלצת ארגון הבריאות הבינלאומי, שהוגשה לארגון הע"ב בורה הבינלאומי לקראת הדיונים בחודש יוני בבעיות ההגנה האימהות. כך לגבי עבודות מסויימות אפשר יהיה לקבוע בתקנות חופשת חובה גם לפני הלידה.

נוסף לחופשת הלידה בתשלום מעניק החוק לאשה העובדת זכות להיעדר מהעבודה בחודשי ההריון, ועם תום חופשת הלידה, רק אם רופא אישר את הצורך בכך. לאשה שעבדה במקום שנתיים מבטיח החוק זכות להיעדר מן העבודה עד שנה אחרי הלידה.

כדור שלא יהיה ערך לחופשת הלידה, אם העובדת תפסיד את הכנסותיה בעת חופשת הלידה. הדרך הנכונה ביותר להבטחת התשלום בעד חופשת הלידה היא הביטוח הסוציאלי, ועל-כן מבטיחה הצעת חוק הביטוח הלאומי דמי לידה לכל עובדת. עד שייכנס לחקפו חוק הביטוח הלאומי, שכבר עבר קריאה ראשונה והכולל ביטוח אימהות, תישאר השיטה הנהוגה עד כה. היינו : תשלום על-ידי המעביד במישרין. כעוד שלפ' פקודת העבדות של נשים משנת 1945 תשלום דמי הלידה היה מוגבל בשמונה שבועות בלבד, מעניק החוק המוצע זכות לדמי לידה בעד שנים עשר שבועות.

הואיל וגובה דמי הלידה קשור בסכומים המשתלמים לפי פקודת הפיצויים לעובדים, הרי תיקון פקודת הפיצויים לעובדים משמיע גם על גובה דמי הלידה לפי החוק המוצע.

יתקבל בצורה המוצעת, פירוש הדבר: הסרת כל ההגבלות. שלפי דעתו של השר זהו דבר שהמציאות מחייבת לעשותו. רק לפני עשר דקות שמענו, למשל, שאכסון בבתי-מלון הוא ענין של „צרכי האספקה והשירותים החיוניים“ או אולי אפילו של „בטחון“, יוצא אפוא, שלמעשה מציעים לתת לשר יפוי כוח לבטל את כל ההגבלות שהחוק מתכוון להטיל לגבי עבודת לילה של נשים.

לא ייתכן לתת מידה כזאת של יפוי-כוח לשר. יש הגיון במתן יפוי-כוח כזה בשעת קרבות ממש, כאשר קיים מצב חירום לא רק לפי ההגדרה המשפטית, אלא קיימת מציאות של פעולות מלחמתיות וקרבות.

בסעיף 4 (ב) נראה לי כפגום מתן הרשות לשר להתיר עבודת לילה, אם כי נאמר כאן שהיחר זה לא יהיה אלא זמני, אין כל הגבלה לזמניות זו, ואני מתפלל שאין כאן כל נסיון להגביל בשטח זה.

בסעיף 7 (ג) (2) מאפשר החוק לאשה שילדה להיעדר מעבודתה לא יותר מאשר חצי-שנה ללא תשלום. וגם זאת רק על-פי אישור הרופא. אם נראה את המציאות כפי שהיא, הרי פירוש הדבר שכרוב המקרים נפלטת על-ידי כך האשה העובדת שילדה ממקום עבודתה. מי שבקי קצת בענינים, לא יוכל להכחיש עובדה זו.

דרישתי היא שבכל מקום תישמר לאשה היולדת זכותה לחזור לעבודה גם כעבור שנה, בלי שהדבר יהיה תלוי באי שורו של רופא. אני מתאר לי מקרים רבים שאשה חזיה מעוניינת לחזור עם הולד בשנה הראשונה, לאו דוקא מסיבה בריאותית, אלא מסיבה חינוכית, ואין לשלול ממנה את האפשרות לחזור לעבודה. לא ברור לי מה היה חישובם של עורכי החוק ומנסחיו כאשר הציעו הצעה זו.

ביחס לחופשת לידה בתשלום, אינני מסכים לשיעור המוצע כאן, שהוא למעשה שלושת רבעי השכר לתקופה של שלושה חדשים, עם מאכסימום של שש-עשרה לירות לשבוע, לפי המצב הקיים. אני חושב שתשלום זה הוא פחות מהדרוש, ביחוד אם נביא בחשבון התפתחויות שונות הקיימות בתוך האוכלוסיה.

אני מתנגד לסעיף 19 (ב), שיחזר עם סעיף 8 פוטר הוא את גות'העבודה המעסיק עובדת במשק בית מן החובה לתשלום חופשת לידה. לא מוסבר לי מה סיבת הדבר. ייתכן שזה נעשה מתוך צורך-עין הקיימת אירע אי-שם דוקא לגבי זכויות האשה העוסקת בעבודה המובטחת מבחינת התנאים הסוציאליים פחות מאשר כל ענף אחר.

ישנו סעיף נוסף בו אני רואה תקדים חמור, בקבוע ששר-העבודה ייהפך למעשה וישמש כבית-דין לסכסוכי עבודה. שרת-העבודה דיברה על כך, שאין לפטר אשה עובדת הנמצאת בהריון אלא באישור שר-העבודה. שר-העבודה לא יתן היתר אלא במקרה שהוא משוכנע שהסיבה אינה ההריון. כמובן ששום גות'העבודה לא יאמר שסיבת הפיטורים היא ההריון. אינני מבין מדוע ניתנה פתאום זכות שיפוטית בעניני עבודה לשר-העבודה, בעיקר כאשר אני יודעים מהו הרכבה של הממשלה הנוכחית. שאלתי זו אינה מכוננת לפרטגרים החדשים של מפא"י בממשלה, אלא לחברי מפא"י ולחברי הפועל המזרחי, המשתתפים להסתדרויות פועלים. מאימתי מסכימים הם לכך, ששר-העבודה — ונאמר שכבודו במקומו מונח — יתן היתר לפיטורים? הרי השר עצמו לא יעסוק בזה, אלא יטיל את הדבר על אחד העובדים במשרד-העבודה. אני מתנגד בתוקף לחי דוש זה, המכוון להביא אותנו בדרך של תקדימים לשיטה של בוררות-חובה, לשיטה של נסיון לכבל את ידי הפועל במלי

לתוצאות, וחשוב להדגיש נקודה זו דוקא באותו זמן שאנו עדים לכך, שישנן מגמות חמורות מאוד להגביל את חופש המלחמה המקצועית של ציבור הפועלים בארץ. אנו מבינים יפה שאחת מן המגמות של הממשלה הנוכחית — זו הממשלה אשר תיארתה רק לפני שבוע ימים כממשלה של ציונות קטנה ובורגנות גדולה — ממשלה זו בוודאי תמשיך בקו הבא להגביל את חופש המאבק המקצועי-מעמדי של ציבור הפועלים. אינני צריך להגיד זאת, כי הדבר ברור, שהמפלגה שיש לי הכבוד להשתתף אליה, מפלגת הפועלים המאוחדת, לא תשלים עם זאת ותעשה את כל אשר ביכולתה כדי לתת את חלקה לחיזוק מעמד הפועלים ולהדרכתו במאבק המקצועי החפשי, מעבר לכל הגבלות.

כן ברצוני להעיר הערות מספר על הנושא המסויים הנידון כאן — עבודת נשים. חברי-כנסת נכבדים, קשה להשיח תחר מן הורשם הקשה שקיימת סתירה בולטת בין חוק הון בעבודת-נשים לבין העובדה של חוסר-עבודה ואבטלה הפוגעים במיוחד באשה הרוצה לעבוד. אנו יודעים שבחדש נובמבר, בהתאם למספרים הרשמיים של מרכז לשכות העבודה, היו רשומות בתור כ-6,000 דורשות עבודה בארץ כולה; והמספר, הנקרא במונח הסטאטיסטי „מוצע יומי של מחסורות עבודה“, היה באותו חודש 2,700 בקירוב. אם ידוע היטב, שהמספרים הרשמיים על מחסור-עבודה לגבי ציבור הפועלים אינם ממצים את כל המציאות המרה. הרי לגבי האשה העובדת, היום המציאות שלנו היא מרה עד כדי כך שאנו יודעים, שהאשה, הפועלת בעיר, במושבה או במעברה, הרוצה לעבוד — אין לה כמעט אפשרות לעשות זאת. התעשייה פולטת פועלות, החקלאות השכירה אינה קולטת, אלא פולטת פועלות. מכאן הסתירה החמורה בין הכתוב בחוק לבין המציאות, עד כדי כך שלפעמים יש לי הרגשה מרה, כאילו אנו מתקרבים למצב של מדינת דרום-אמריקניות מסויימות, בהן ישנן הצהרות יפות וחוקים פחות או יותר משוכללים הנמצאים בספר החוקים, אך המציאות עומדת בניגוד מוחלט לדברים הכתובים בדוקומנטים רשמיים או בספר החוקים. לכן, חברי-הכנסת, אני משתמש בהזדמנות זו כדי להגיד, כי חשוב יותר מחקיקת חוק עבודת נשים הוא להבטיח תחילה עבודה לדורשות עבודה, למובטלות. תהיה זאת תרומה ממשית להמשך קיבוץ הגליות.

עתה מספר הערות לתוכן הקונקרטי של החוק, מבלי למצות את הדברים ומבלי שארצה להחליש אף במשהו את תביעתי היסודית שהשמעתי כאן: עבודה, חיסול האבטלה המביאה קשים כה רבים ודאגות למשפחות שבהן נוגע הדבר. אני אומר את הערותי לתוכן החוק באופן תמציתי מבלי לנמק כל פרט, כי ההנמקה היא ברורה מן הדברים כשלעצמם.

אנו מציעים שאשה העובדת בלילה תעבוד שש שעות ולא שבע שעות, כפי שהוצע.

אנו מתנגדים ליפוי-כוח הניתן בהתאם לסעיף 2 (ג) (1) לשר, לפי רשאי השר לשחרר את המדינה כגות'העבודה מההגבלות החלות על עבודת לילה של נשים בשירות המדינה. לא ייתכן שבענין זה יהיה השר רשאי להוציא מן החוק, מן ההנאה מחוק, חלק ניכר מבין עובדות המדינה.

אנו מתנגדים לסעיף 4 (א) (1), כאשר הוא מבטל למעשה, לגבי ההגבלות על עבודת לילה של נשים, את כל ערך החוק, משום שהוא קובע שבשעת-חירום מותר לשר להסיר את כל ההגבלות. אם נקבל את הדברים כפי שנאמרו בחוק, שיש להסיר הגבלות אלה כש„צרכי האספקה והשירותים החיוניים מחייבים זאת“, אם נסיר הגבלות אלה לגבי עבודת לילה של האשה — הרי יודעים אנו יפה שאנו נמצאים באופן קבוע במצב המוגדר כשעת חירום. מבחינה משפטית — אם החוק

ושמחים עליו. נצטרך רק להזכיר פעם נוספת בהודמנות זו, שמדינה הרוצה לתת לחבריה רמה טובה של חיים, חייבת גם ליצור לעצמה את העושר הזה, ואם לא נלמד ליצור, לא יועיל לא רצון טוב של ממשלת פועלים, ולא רצון טוב של אחרים, כי לא נוכל לתת את הדברים האלה. זוהי בדרך כלל גישתנו לעצם החוק ולכוונתו.

ועתה להערות מספר, חמורות למדי, שבהן החוק לקוי. דבר ראשון: אם כבר מביאים חוק המטיל על המעסיק עומס נוסף, עומס שהוא גדול בהשוואה לארצות המתקדמות ביותר, בתוכן ארצות כשבידה ושווייצריה — יש לעשות זאת באופן תקין: בשווייצריה מטיל החוק חובת מתן חופשה של שבועיים בלבד, בשבידה אין נותן העבודה משלם בכלל, אלא שמשלמת קופת המדינה, וכך ברוב המדינות וגם כאן אמרה או שרת העבודה, שצורך ורצוי שהתשלום ישולם על-ידי הביטוח הלאומי אך כל זמן שזה איננו, חייב נותן העבודה לשלם זאת. ואני חוזר ואומר אחריה: צודק, אבל רצוני לש' אול את כבוד השר: הרי ישנו עוד מדינות, שגם הן נמצאות באותו מצב, והן פתרו את השאלה הזאת בצורה יותר משקית: כל זמן שהחוק הביטוח הלאומי איננו, משלם או הביטוח הרפואי או קופת-חולים, באם נותן העבודה מבוטח אצלה. רק אם נותן העבודה אינו מבטיח את הפועלות שלו בקופת-חולים, הרי הוא חייב לשאת בעומס. כך פתרו את השאלה בכמה מדינות, כמו למשל באוסטריה ובעוד כמה מארצות אירופה, ואילו לפחות היו טוענים שהתשלום לביטוח בריאות נופל אצלנו מבארצות אחרות; אולם המצב הנו הניפך מזה. כארצות אחרות, כגון אנגליה, שווייצריה, בלגיה והולנד, תהיינה לוב לביטוח בריאות הוא בין 1.45 אחוז עד 2.5—3 אחוז משני הצדדים, בשעה שאצלנו מגיע התשלום ל-6%, ועם תשלום בעד ביטוח מחלה לקופת-חולים, הרי זה מגיע ל-10% משני הצדדים. ואני שואל: מדוע הגישה הבלתי-משקית הזאת והבלתי-נוכח מבחינת מבנה עול הביטוח הסוציאלי?

דבר זה גם אינו צודק לגופו של ענין. מדוע אותו מעסיק, שבמקרה הוא מעסיק פועלות, ישא בעומס, ואתר שאינו מעסיק פועלות והוא עוסק באותו ענין, באותה תעשייה המת' חרה אותו, הוא פטור ואין עליו שום עומס? אם העומס יתחלק על-ידי קרן מרכזית אחת של המדינה או קרן גדולה אחת. כמו קופת-חולים, זה יחול גם על אותו מפעל המעסיק רק גברים ולא פועלות. לא די בזה שהמפעל המעסיק ששים פועלות וקורה אצלו השמחה — כן תרבינה שמחות כאלה — שעשר פועלות יוצאות לתופשת לידה, מפסיד גם את עבודתה לפעמים לשנה שלמה, אם העובדת עובדת ארבע שנים — ובצדק: אינני בא לטעון נגד סעיף זה, כי אנו רוצים לקשור זאת לגבי הטבת תנאי בריאות אמהותינו וילדינו. אבל מדוע זה יחול העול הזה דווקא עליו ולא ישא בעול גם בעל המשק מאותו ענין המתחרה בו שאינו מעסיק פועלות.

ונקודת תורפה שניה, ועוד חמורה יותר מהראשונה. סעיף 19(ג) קובע: "לענין הסעיפים 6, 1 ו-7 רואים אגודה שיתופית כמעבידה של חבריה", ויצא לגבי שאר הסעיפים, אגודה שיתופית אינה מעבידה את חבריה? ואתם יודעים מה הם שאר הסעיפים? האם דבר פטוט כמו סעיף 8 למשל, הקובע שצריך לשלם בעד חופשת לידה. או הסעיפים המדבר' רים על איכות העסקת נשים בלילה או נתיבת תשלום עבור שעות נוספות וכו'. מכל העומס הזה אגודה שיתופית פטור' רה. ואני רוצה לשאול את שרת העבודה: מדוע? איפה הצדק שבדבר? אם באים להטיל על המדינה עומס — ואני אומר

חמתו המקצועית החפשית, על מנת להסגירו לשרירות לבם או לטוב לבם של שרים, פקידים ונותני העבודה.

לא מציתי את הערותי לגבי סעיפיו השונים של החוק. אני מדגיש וחוזר ומדגיש, שמוטב היה, שיחד עם חוק זה תביא לנו שרת העבודה גם תכנית להעסקת נשים ולהבטחת עבודה לאלה החסרים אותה, ובעיקר לאשה כיום למעשה חסרת סיכויים להיקלט במשק.

משה קלמר (הפועל המזרחי):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה. אודה שלא ירדתי לסוף דעתי של חבר הכנסת רובין, הטוען נגד הבאת חוק זה בשעה שישנם כששה-עשר אלף מחסוריים עבודה. אני חושב שרבות פועלות עסוקות כיום בתעשייה ובשאר הענפים — ובתוך זה ששת אלפים פועלות עובדות שונות במשק. אין לראות סתירה בהבאת החוק למצב של חוסר עבודה. ואם יש לי טענה נגד החוק, הרי זה משום שהושהה עד היום. נדמה לי שהחוק הנוח על שולחן הכנסת יחד עם חוקי העבודה לנוער העובד, ואינני יודע מה הסיבה להשהייתו; האם חוק זה חשוב פחות מאשר האחרים? וביחוד כאשר בראש משרד העבודה עומדת שרת העבודה, בוודאי שהיה מחובה לדאוג להחשט העלאתו של חוק זה לדיון.

יחד עם זאת, ברצוני להעיר כמה הערות לחוק. בסעיף 4 (ב) כתוב, ששרת העבודה רשאית להתיר עבודת אשה בלילה במקום בו עובדים בשלוש משמרות ויש בו לחץ עבודה זמני ובלתי-רגיל. אינני רואה כל צורך בכך, ואני חושב ששרת העבודה גם אינה צריכה לקבל עליה את הסמכות להתיר עבודת אשה בלילה במקומות שבהם עובדות שלוש משמרות. כי דווקא במקום כזה יש יותר אפשרויות לסידור שלפיו תעבודנה הפועלות בשתי המשמרות הראשונות, ולא תצטרך' נה לעבוד בלילה. משום כך חושב אני שזה יהיה לטובת הענין אם נתגדל למתן סמכות זו לשרת העבודה.

בסעיף 17 רוצה החוק לראות כשותף לעבירה כל פקיד, וכן מנהל של חברה או של אגודה שיתופית, שהעבירו בניגוד לחוק הזה. אני חושב שלא יהיה זה מן היושר שנאפשר לה' עניש מנהל עבודה, שהוא רק ממלא או מוציא לפועל את ההוראות של הממונים עליו. אני חושב שאפשרות זאת, לה' עניש פקיד, עלולה לשמש נשק בידי נותן העבודה להטיל כל מקרה של עשיית עבירה מסוג זה על הפקיד או על מנהל העבודה, כי יש להניח שהעונש על פקיד יהיה יותר קטן מאשר על נותן העבודה. משום כך חושב אני שיש למחוק את הסעיף הזה, ולא לראות את מנהל העבודה כשותף בעשיית עבירה בזמן שהוא כפוף לממונים עליו.

אני רוצה להציע גם סעיף חדש בחוק שלפנינו, וזאת בקשר עם שעות העבודה של האשה בעריה שבחוק והחגים. אני חושב שבימים אלה יש לשחרר את העובדת לפחות שעה לפני שחרור הפועלים, כי יש להתחשב עם כך שהאשה צריכה להכין את צרכי השבת והחגים, והיא העוסקת בכך, ואם היא זקוקה לעבודה, ותצטרך לעבוד ביום ששי כמו כל הפועלים, נמרע לה על-ידי כך להכין את השבת כהוגן. משום כך מציע אני שתונתן אפשרות לאשה העובדת להשתחרר בימים אלה שעה לפני שחרור הפועלים מעבודתם.

בנימין אבניאל (תנועת החירות):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. חוק זה יטיל עומס גדול נוסף על משק המדינה. אף-על-פירכן יש לקדם את החוק בברכה, כי מתפקדה של חברה תקינה לדאוג לשיפור תנאיהם של חבריה, ובמיוחד של החברים החלשים שבחברה. אי לזאת, למרות העומס שבחוק זה, אנו רואים אותו בעין טובה

האשה לכסות את שערותיה ולעבוד בכיסוי ראש בשעה שהיא עובדת ליד מכונה. זה אמצעי-בטיחות נגד תאונות וגם אמצעי-נקיון כשהעבודה נעשית ליד מזונות אינני יודע אם לא היה טוב גם לנו לקבוע את הסעיפים האלה בחוק שלנו. באותן הארצות גם מצאתי שקובעים שכן שווה לאותה העבודה כשהאשה עושה אותה. אני מעוניין מאד לדעת מדוע לא מצאה שרת-העבודה לנכון לקבוע אותו סעיף בחוק זה, כי נדמה לי שאנו בין כך ובין כך הצטרפנו לאמנה הבינלאומית בנידון זה.

בסוף דברי ברצוני להעיר ביחס לאחריות המוטלת לפי סעיף 16. מחייבים את נותן-העבודה לנהל פנקס שלם. אם גם מחייבים את עצם החוק הבא לשרת דבר טוב, הרי בכל זאת אין הכרח לסבול אותו בביורוקרטיה של רשימות ופנקסים שלמים. ברוב ארצות תבל, פרט לשווייטריה, אין חובה לנהל רישום כל הפרטים האלה ביחס לחופשת לידה, ואיני יודע אם אנו זקוקים לזה.

סעיף 16 קובע את האחריות המוטלת על עובר עבירה, ובצדק: כי אם קובעים חוק יש צורך גם בעונש על עובר החוק. אבל דווקא כאן הייתי מחייב עונש גם כלפי העובר על החוק, ולא רק כלפי המעסיק. אסור לאשה לעבוד בתקופת חופשת הלידה שלה, והעונש של החזרת התשלום שקיבלה בתקופה זו איננו מספיק. עליה לדעת שבריאותה שייכת לא-רק לה, אלא גם לילדיה ולעם כולו. והאשה חייבת, אם העם מקבל על עצמו עומס משקי כזה, לשמור על בריאותה לטובת העם. לכן אני ממליץ שיטילו אחריות גם על העובדת, במקרה שתשתמש לרעה בתנאים הטובים של החוק הזה, ועובדת המקבלת חופשת לידה בתשלום והולכת באותו זמן לעבוד במקום אחר, תיענש גם היא כעובדת עבירה, ולא רק מעסיקה.

אני מקווה שהעדותי אלה תמצאנה ארון קשבת גם אצל שרת-העבודה וגם בוועדה.

בבה אידלסון (מפא"י):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה.

יש להתייחס לחוק עבודת נשים כלחוק נוסף על חוקי העבודה אשר הכנסת כבר קיבלה ואשר בוודאי בהמשך הזמן יובאו לכנסת. אני רואה בחוק המוצע לפנינו אחד ההישגים הגדולים, אשר ללא כל ספק הוא הישג לא רק לנשים העובדות, אלא גם לחברה ולמדינה.

מגמות החוק הזה: שמירה על מעמדן של נשים בעבודה, שמירה על האימהות ועל הנולדים. כל החוקים למדו להעריך יפה, ללא כל הלהיה וללא כל רצון להגנים, מה שנתונות הנשים למשק ולחברה, ובוודאי יכולה הכנסת לציין שבהתפתחות הארץ כולה בכלכלה, בחינוך, בבריאות ובתרבות בכלל, — חלק מכובד וחשוב לנשים עובדות. אנו יכולים גם לציין בהזדמנות זו, שאם ההסתדרות הכללית הגיעה לידי כך ש-48% מתכריה הם נשים, זהו הישג גדול שגם העולם הנאור מציין זאת כהישג בהזדמנויות שונות.

אם אנו אומרים שאנו נגשים לחוק זה מתוך רצון לקבוע את ההגנה האלמנטארית לאימהות, אנו בוודאי ובוודאי קושרים אותו עם רצון המדינה שנשים תעבודנה, כי לו הנחנו ביסוד שאימהות שוללת את המשך העבודה השכירה של האשה, לא היינו זקוקים לחוק זה.

הופתעתי לשמוע את דברי חברי-הכנסת רובין, כחבר הוועד הפועל של הסתדרות העובדים צריך היה לדעת, שהסתדרות העובדים לא ויתרה גם בתקופות שפל בעבודה על

עומס צודק — את הולכת לשחרר את הקואופרטיבים מזה, שהיום הם מעסיקים אלפים ומחר יעסיקו עוד יותר. מדוע הגישה זאת של איפה ואיפה אפילו בחובה כזו?

אולי יאמרו שאגודה שיתופית אינה יכולה להיכלל כזה, הואיל והעובדים בה כאילו עובדים אצל עצמם. אבל אני טוען: (א) לא. היום הדבר כבר חרג ממסגרת זו, כי הוא קיבל אופי בעל ממדים רחבים כאלה, שאגודה שיתופית הנה בבחינת מעבידה גם את חבריה היא. ויכולה האגודה להיות נתונה במצב חמרי קשה, ולגרור בהחלט לקיפוח חלק מתכברותיה. (ב) ושנית: אם כך, מדוע לא הוצאתם מתחולת חוק זה גם בני משפחה? החוק אינו משחרר את בני המשפחה, ובצדק. כי אנו חייבים לעתים להגן לא רק על "החולת", אלא אפילו על "הזולת הקרוב ביותר". והרי היום, לאחר דברי מר נמיר במועצת ההסתדרות נתפקפו הרבה אילוניות של אידיאליזם גדול לגבי הגישה אל העובד במשק הפועלי או במשק הקואופרטיבי. החוק קובע הגנה צדק; יקבע אותו אם כן באופן שווה כלפי הכל.

הנני מוכן אפילו להרתיק לכת ולומר שאינו דבר יכול לחול גם לגבי עובדת בקיבוץ. אני יודע את הדאגה של הקיבוץ לחברותיו. אבל מחר יכול הקיבוץ להימצא במצב קשה והוא עלול לקצר את שנים-עשר שבועות החופשה ולחת רק שמונה. יודעים אנו שאצל אנשים עניים אין הילדת נחה יותר מאשר שלושה-ארבעה שבועות אחרי הלידה וחזרת לעבודה. מה הבטחון שבמצב קשה לא יגיד אותו דבר? ואם ישנו חוק, והוא מכביד על המשק הפרטי, אינני מוכן במקרה זה לקבוע שתי גישות שונות.

ועוד מספר הערות. סעיף 1 קובע, שהשר רשאי לאסור או להגביל העסקת עובדות בעבודה פלונית, בתהליך ייצור פלוני, וכי. עיינתי בחוקים אחרים בעולם, ופרט לשווייטריה, אשר בה מוסרים אותו תפקיד לבונדסראט, הרי בשאר הארצות, כגון אנגליה, בלגיה, הולנד, צרפת, התקן קובע מראש אילו הן העבודות שאסור להעביד בהן נשים. ויש הגיון בדבר. אין להשאיר שטח זה פתוח מדי, ואל יפחירו את נותן-העבודה מלהעסיק נשים הרי לא תמיד שרת-העבודה תעשה זאת, לא תמיד יהיה לה הזמן ולא תמיד ישנה אצלה גם המומחיות והידעיה בעניין זה. לכן או שנמסור זאת לוועדות מומחים שעליהן הפארלאמנט, או לוועדה ציבורית בה משתתפים רופאים, נשים, ליתני-עבודה ופועלים. הם מביאים את הדברים כהצעת חוק לוועדה מוסמכת של הפארלאמנט. אני חושב שיש לשים לב גם לנו בכך, כי מאשר נשאיר זאת כשטח פתוח לשרת-העבודה.

באותם החוקים הנהוגים בארצות אחרות מצאתי גם סעיף המאפשר שחרור חובת ההגבלה בעבודות עונתיות ובעבודות שעובדים בהן בשלוש משמרות. אצלנו אמנם ניתנת האפשרות לשחרר מהגבלה זו בשעת-חירום, אבל ישנן עבודות עונתיות, כדוגמת עבודת התמציות בעונת פרי-ההדר, שבהן יש צורך לתת היתר מראש. בעונה הקודמת סבלו מחוסר פועלות בעבודות אלה, בשעה שהיו צריכים להגביר את היצוא לאנגליה. היה צורך להתרוצץ הרבה כדי להשיג סוף-סוף את הרשיון, ואינני יודע מדוע לא ייקבע מראש היתר לעבודות עונתיות כאלה.

באותם החוקים של ארצות אחרות מצאתי עוד כמה דברים רצויים: כגון התקן מחייב להעמיד כסאות ליד העובד, דות, באותן העבודות שאפשר לעשותן בישיבה — הן בבית-חרושת, הן בבית-מלאכה והן בתנאות. החוק מחייב את

גורמים שונים: מפעלי התעשייה שלנו מרוחקים בדרך כלל ממקום מגורי העובדים; התחבורה בארץ היא בלתי-נוחה; בשעה 11 נסגרים בתי השעשועים ואז רבה ההצטופות. שעה 10 היא השעה הנוחה ביותר מכל הבחינות.

ועוד דבר. מכיון שנהוג אצלנו להקדים את שעות הקיץ — הנהוג כמעט חצי שנה — ובתי-הספר מתחילים את לימודיהם בשעה מוקדמת, הרי העובדת, אפילו אם יש לה עוורת, צריכה להשכים כדי להכין את ארוחת הבוקר לבני משפחתה. אם האם העובדת תגמור את עבודתה בשעה 11 ותגיע לביתה בשעה מאוחרת מדי, הרי הומן הנותר לה לשינה אינו מספיק כדי לתת לה את מינימום המנוחה.

יש להוסיף לחוק זה הוראה, שמהחודש החמישי להריון תהיה עבודה לילה אסורה בהחלט לנשים. לגבי נשים העובדות בסוגי עבודה הדורשת נדידה ממקום למקום, כגון: בעלות מקצועות חפשיים, עובדות סוציאליות, אחיות, מטפלות, גנות וכדומה — יש להבטיח שמהחודש החמישי להריון תהיה אפשרות של העברה מעבודה לעבודה, כדי לא לסכן את בריאותה בנסיעות לעבודה.

הסעיף הששי — חופשת לידה — עלינו להביא בחשבון דבר וחשוב מאד, הנוגע לחלוקת הזמן לפני הלידה ואחריה. כתוב שאפשר לקבל חופשת לידה ששה שבועות לפני יום הלידה, כרצון העובדת. אני חושבת שלטובת האשה יש לנהוג לפי עצת רופא. כי לפעמים ששה שבועות אלה הכרחיים, ולעיתים קרובות יש צורך להגדיל את מספר השבועות אחרי הלידה דוקא, לעומת הקטנת מספר השבועות לפנייה.

אין גם להמיר את חופשת הלידה, לא כולה ולא מקצתה, בשכר. אני יודעת שיש מפעלים שלפעמים האם בעצמה מעוניינת לקבל כסף תמורת חלק מחופשת הלידה. דבר זה אינו אמור בתוך החוקה. יש לאסור את הדבר הזה, כי אנו מניחים ביסוד החוק את ענין בריאותו של הילד ובריאותה של האם כאחד. עלינו לראוה שחופשה זו תינתן לה ושהיא תשתמש בה רק לצרכיה ולצרכי הנוול.

יש להוסיף בסעיף זה הן בחופשת לידה שני דברים. אנחנו יודעים שיש לידה מוקדמת ויש הפלה, ולכן צריך להוסיף, שלידה מוקדמת או הפלה בששת החדשים הראשונים של ההריון ייחשבו כמחלה רגילה, והאם צריכה ליהנות מאותן הזכויות שנותנים לעובד בזמן מחלה, לפי תעודת רופא. אבל לידה מוקדמת או הפלה אחרי ששה חודשים של הריון תיחשב כלידה תקינה.

ברצוני ליתר את הדיבור על הצעותי אלה. אנו יודעים יפה מאד שהחוק הזה כולו מכון לבריאות האם ולבריאות הנוול. אבל יחד עם זאת איננו יכולים להעלים עין מהעובדה, שאשה אשר ילדה או הפילה אחרי החודש הששי, למעשה — ילדה; מבחינה פיסיאולוגית עבר על גופה תהליך ההריון אלא שנשארה בלי הנוול. הדבר לא לעיתים קרובות כתוצאה ממחלה או תורשה, או כל מיני סיבוכים אשר היו לאם בזמן ההריון ויש להתייחס אל לידה כזו כאל לידה ממש.

הנקת הילד הובטחה בחוקה זו על-ידי הפסקה של שעה אחת. אני חושבת שיש לקבוע שאחרי שלוש וחצי שעות, אי אחרי ארבע שעות עבודה תהיה הפסקה להנקה הילד. כי אם נקבע שעה אחת, לפעמים עלול להיות שמוש לרעה באם שרות של חופש של שעה, בלי דאגה קפדנית להנקה הילד, אפשרות זו מכוננת קודם-כל לטובת הילד, ומתוך כך צריך להבטיח שאחרי ארבע שעות עבודה הכולל האשה לקבל את השעה הזאת.

עוד חשוב בסעיף זה ענין של חופשה שלא בשכר של

הגנת העובדים, על זכויותיהם בשכר ובתנאים הסוציאליים. ככה עשינו לעיתים קרובות לא רק בזמן גאות, אלא גם בזמן שפל. איני חושבת כי התקופה שאנו חיים בה היא תקופת שפל. יש בה חוסר עבודה — וזה מעצב מאוד — אבל אין לקשור את עצם העובדה של אבטלה בחוגים שונים של עובדים כסתירה לדינונו הרציני בחוק המוצע, אם אנו מתייחסים לאימהות לא כאל דבר השולל עבודת נשים, אלא להיפך, כדבר המשלים חיי אשה — נראה בחוק זה יעוד, יעוץ לאומי וגם יעוד סוציאלי חברתי. עלינו לנהוג וזירות מסכימאלית בקביעת החוקים. כדי שלא לגרום לאי-קבלת האשה לעבודה, אלא להיפך, לחלק את האחריות לתקופת היותה אם בין מאכסימום גורמים, למען הבטיח שמירה על בריאותה ויכלתה להתמיד בעבודה.

המגמה השניה המונחת ביסוד החוק הזה היא — דאגה לנוול. אני רוצה בהזדמנות זו להגיד: יכול להיות שדוקא מתוך כך שלא הגענו עד עכשיו להגנת האם העובדת במלוא הזכויות המצויות בחוק זה, קורה לעתים — ואני שמחה להגיד: לעתים רחוקות — שיש לנו אסופי בישראל. עמנו ששכל מיליונים ילדים, ארצנו שיש בה גם עכשיו אלפי משפחות הצמאות לאמץ ילד, — הייחנן שבארץ זו יקרה אפילו פעם בחודשים מקרה שמוצאים חינוך בפת אשפה? האם איננו חייבים, בתור מוסר עליון לקביעת חוקי המדינה והתחייבת דרכה של האומה, לראות גם בה תוצאה מאי-יכולת להבטיח את זכויות הנוול וזכויות האם בזמן לידתה. אני מקווה שתוך זה, אשר מניח יסודות רציניים להגנת אמהות עובדות והגנת הנוולדים, יביא לכך שכל ילד שייוולד בארץ יהיה אורח רצוי בה. המדינה, נותנת העבודה והאם עצמה ידאגו שהוא יישאר בחיים ויקבל את כל המגיע לו. מתוך כך אני גם מציינת בסיפוק, שכבר עם הקמת המדינה נתן הראש-המשלה הוראה לתת מענק בעד הילד העשירי. אני מקווה שעם גידולה של הארץ והתפתחותה, עם התבססותה הכלכלית והעליה החברתית, נגיע לכך שהמדינה תיתן מענק לא רק בעד הילד העשירי, אלא גם בעד ילדים קודמים, למען בסס את חיי המשפחה רבת הילדים ולמען תת לילדים את כל מה שדרוש להם: מזון, חינוך, טיפול ושאר הדברים.

הסעיף הדין באיסור סוגי עבודות שונות או בהגבלתן, תובע גישה רצינית מאוד והגדרה זהירה. אנו יודעים שעל-ידי איסור סוגי עבודות וקביעת שם כולל לסוגי עבודות אלו אנו עלולים לגרום לאי-קבלת נשים לעבודה. עם כל רצונו לשמור על זכות האשה מבחינה פיזיולוגית, על זכות גופה באשר היא אם, עם כל רצונו להבטיח שבריאותה לא תיפגע, עלינו לדעת לגשת לקביעת סוגי העבודות האסורות גישה עדינה וזהירה ביותר. אין להסתפק בקביעת שם העבודות האסורות בלבד, אלא יש לנקוט בשיטות שונות הנהוגות בארצות המתקדמות, כמו קביעת משקל, אפשרות העברה מעבודה לעבודה בזמן הריון, קביעת גורמות מסויימות אשר למעלה מהן אסור להטיל על האשה וגם שכלולים טכניים במפעלים תעשייתיים.

בעית איסור עבודת לילה. כולנו צריכים לשאוף לכך שגברים ונשים לא יעבדו בלילה, אבל אנו יודעים שבמשק החרשתי שלנו חייבים לעיתים קרובות לעבוד גם בשלוש משמרות: ישנן עבודות עונתיות כאשר מכינים תוצרת פרי וירקות, ישנה גם עונה של אפיית מצות. העבודות העונתיות הללו, וכן עבודות מיוחדות וגם המקלים המיוחדים של ארצנו — דורשים לעיתים קרובות סידור עבודה בשלוש משמרות. הייתי מציעה שגם בעבודה שהאשה יכולה לעבוד בה, שלא תעבוד יותר מאוחר משעה 10 בלילה, כי עלינו להביא בחשבון

בת-שבע כצנלסון (הציונים הכלליים):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אין ספק שיש להעניק שבחים ליוזמי החוק המוצע, ואף-על-פי-ש שבנסיבות גורמא למרות היותי אשה ודווקא מפני היותי אשה, להשמיע גם דברים, שאולי יישמעו לא כנוסחאות פרוגרסיביות דוגמת כמה וכמה מסעפי החוק, אולם יביעו את האמת כמותי שהיא על חיי האשה בארץ.

בהודמנות הופעתית על כמה נכבדה זו, השתדלתי להיות זהירה בהגדרות. אולם אני חייבת להדגיש, שעם כל הכבוד למי שהגישה הצעת חוק זו, ואף-על-פי-ש שבנסיבות גורמא ליות, המגמות והיסודות העיקריים של החוק הם חשובים ביותר — איני יכולה, בשום לב לתנאי חיינו, למצוא הגדרה אחרת מאשר „התעלמות מן המציאות“ — מאותה המציאות שבה חייה האשה חיי סבל ויסורים, אכן, רמת חייה ומציאותה של האשה בכל מדינה וחברה הם אספקלריה נאמנה וחתומת לתרבות החברה או המדינה.

רצוני לשאול, מדוע יש לנסח נוסחאות מרחיקות לכת לגבי 12 שבועות חופשת לידה, שאפילו מדינות תרבותיות ועשירות כמו שווייץ ושוודיה לא הצליחו לקיימן, ובשעה שנשים הרות ואמהות עם פעוטות על ידיהן מבלות אח מיטב זמןן בתורים האומללים ליד חנות המכולת, ליד מבוק גיות ציבוריות ואף במוסדות בריאות. לי נראה, שבראש וראשונה יש לתת את כל שימת-הלב לשיפור חיי יום-יום של האשה. אני עדיין לכוך, שנשים הרות נאלצות לסתור את בלוק הקרח ופחי הנפט לקומות עליונות של דירותיהן, ועו היום לא תוקן העוול הזה, מתוך חשש לפגוע בקבוצות אינ-טרסאנטים, כגון מחלקי קרח או מחלקי נפט.

והלא תיקון ליקויים אלה צריך היה לקדום לחקיקת חוקים סוציאליים מן הסוג המוצע לפנינו.

מלים אחדות על עקרת-הבית, שמשרד-העבודה מוצא בה פגם, והוא — „שהיא איננה עובדת אלא במשק ביתה!“ לאשה זו אין דואג בהצעת החוק הוצאת. אין עקרת-הבית נגמית עם נשים עובדות, אף-על-פי שהיא נשחקת ונובלת ללא-עצ בתנאי החיים בארץ. יום עבודתה המפרך של עקרת-הבית מתחיל עם שחר ומסתיים בחצות; המציאות כופה עליה בישול, כביסה, תפירה, חינוך, טיפול בילדים, מקח-וממכר, ובאחרונה — גם סבלות ועמידה אין-סופית בתורים. אולי גם לה להקללת חייה יש לדאוג: אולי גם לה מגעת חופשת לידה, אולי גם על שעות עבודתה אפשר להרהר; ואולי גם לשלמות גופה וחוסן עצבית יש השפעת-מה על חיי כולנו, גורל ילדינו ועתיד האומה כולה. היא ברור לכו לנו פירוש הדבר: אם בבית — פחות דמי אישפוז, אם בבית — פחות מקרי אסון, פחות תאונות וגם קימוץ בתק-צב הוצאות המשפחה. אולם לא אין דואגים ואין היא נראית כ„אשה עובדת“, כפי שכבר למדנו בהצעת החוק לביטוח סוציאלי.

האם מוצדק יחס מעין זה לאשה „שאינה עובדת אלא במשק ביתה“, המקדישה את כל זמנה, כל מרצה וכשרונו תיה למשפחה, לטיפול בילדיה, המקיימת לפעמים לתפקידה זה גם את עצמאותה שלה? לנשים אלה, שהן הרוב המכריע של הנשים העובדות באומה, לא נעשה עד כה כמעט דבר כדי להקל על חייהן. נראה לי, שהגיעה השעה שמשרד-העבודה ירחיב בהצעת התקן את המושג „אשה עובדת“, ויכלול בו לא רק את העובדת בשכר, כי אם גם — ואולי בראש וראשונה — אותן עקרות הבית שכל זמןן, מראן וכותן הם קודש למשפחה, לבית ולילדים.

12 חודש. אין אנו עשירים במוסדות ילדים, והחוקת ילד בבית-היננות אשר פתוח 9–10 שעות ביום עולה למעלה מ-45 לירות וזה מקטין את האפשרות של אָם למסור את ילדה לבית-היננות. האפשרות לשמור על מקום העבודה במי שך 12 חודשים היא איפוא דבר חשוב מאד. האשה תוכל לה-זור למקום העבודה, ובשנה הראשונה היא תוכל לחיות עם הילד, כי אנחנו יודעים יפה מאד עד כמה נחוץ הדבר לאם מבחינה נפשית ולילד מבחינה פיזית.

יש עוד להוסיף סעיף האומר, שעובדת בעבודה חלקית תקבל את חופשת הלידה באופן פרופורציונאלי למספר שעות העבודה שהיא עובדת, זאת אומרת אותו זמן עם תשלום של 75% מהתשלום שהיתה מקבלת בעד עבודתה החלקית. המת-ווכחים התעקבו על גובה התשלום — תשלומי הלידה. עלינו לדעת, שאין כמעט ארצות שהגיעו לתשלום בגובה כזה, ואם שרת-העבודה הפנתה את תשומת-לבנו לכך, שאנו צריכים לחוקק חוקים שהמדינה גם תוכל לקיים אותם, עלינו לראות ב-75% גובה נורמאלי, והלוחאי ונוכה כולנו שהגובה הזה יעלה עד 100%.

לא ייתכן לחשוב שמן החוק הזה לא יהיו נשים העובדות במשק-בית. לפנינו בעיה חמורה — מצבן של העובדות במשק-בית בארץ. אני זוכרת יפה מאד את החוק שקיבלנו ביחס לחופש נזות, ושם הובטח חקוק של עובדת בית, וכעת עלינו להבטיח זאת גם בתוך הנה. עובדת משק-בית מעסיקה אלפי נשים בארץ; עלייך כך ישנה האפשרות לנ-שים במקצועות חפשיים ולבעלות קוואליפיקציה להמשיך בעבודתן. אם לא נשמור על כך שהעובדת המחליפה את העובדת הזאת, שגם היא תיהנה מהזכויות שהחוק נותן לה, אין כל הצדקה אם נוציא את סוג העובדות הזה מן הכלל.

אשר לשאלת מענק הלידה. אנו חושבת שמענק זה מוכ-רח להיות צמוד אינדיקס יוקרה-חיים. דינע על כך בוועדה בדיון על חוק הביטוח הלאומי. כן אני סבורה שצריך לשלם את המענק בשבוע הראשון אחרי הלידה ולא במשך חודש, כי הכסף הזה נחוץ מיד כשהיולדת יוצאת מבית-החולים.

ולבסוף, יש גם לאסור איסור מוחלט עבודה בזמן חופשת הלידה. לא הייתי נמנעת מלקבל את הצעתו של אחד מקדומי, ולקבוע שאשה הנזכרת לקבל חופשת לידה לפי החוק והולכת לעבודה, ראוייה לעונש. אנחנו צריכים לדעת להחזיר בקרב אורחי המדינה את יחס הבהירות לחוקים האלה שאנחנו מחוק-קים לטובת האזרחים, ולא ייתכן שמישהו יזלזל בחוק זה עד כדי כך שישכח שהאינטרסים הפרטיים שלו כלולים בחוק.

בסעיף 25, בו נאמר שכל הזכויות האלה אינן באות למעט מזכויות העובדות בכלל, יש לכתוב שכל הזכויות הא-לה באות כתוספת לתנאי העבודה של העובדת. כי בטופס לא דבר לא די לומר שהדבר אינו גורע, אלא צריך לומר כי הוא גם כתוספת. כל החוק הזה צריך להיות מוגדר כתוספת לחוקי עבודה בכלל, ואז עניני חוק עבודת נשים, אמהות וגם הגנת הנולדים, יהיו כתוספת לחוקים הרגילים.

עם קבלת החוק חשוב שהממשלה תסביר את החוק בר-בים. יש לדאוג שהחוק יהיה נחלת הרבים, כי לא פעם אנו עדים לכך, שגם עובדים וגם עובדות שהם בודדים במקצ-עות שונים ומספורים במקומות עבודה רבים, אינם יודעים על אותן הזכויות שהמדינה בלבטיה ומאמציה מעניקה להם. מכיוון שלחוק זה ערך עצום בחיי המשפחה ובחיי האומה, אני חושבת שצריך יהיה לדאוג שהחוק יהיה ידוע לכל אשה, לכל משפחה. אני תהיה גם מובטחת לו הצלחה ושמירה, וגם המ-גמה אשר הונחה ביסודו — תתגשם.

קובעת על דעת עצמה את זמן חופשתה, אלא הרופא הוא הקובע, כי רק הוא רשאי ויכול לקבוע. יש גם לחשוש שאם לפי סעיף 6 (א) תסכים העובדת לקצר את חופשת הלידה במשכורת, הרי תהא זו הסכמת כפייה.

לסעיף 7 (ד) (2) — יש להסיק שדין 7 (ג) (3,2,1) הוא כדין חופשה בתשלום. כל ההקלות הנוכרות בסעיף 7 (א) ו(ד) כמובן רצויות עד מאוד בתנאים אידיאליים. בתנאים הנוכחיים בארצנו הן עלולות להיפך לרועץ לגבי נשים עובדות עבודות חוק, משום שנותניהן העבודה עלולים יהיו רוצו באורח חמור מהעסקת נשים, ובייחוד נשים נשואות בגילים שמ"20 עד 45, בכל חסד שאפשר לוותר עליהן ולהתלין בגברים. הייתי מייצעת איפוא לנהוג והירות יתר ומתוך שיקול-דעת לבד תיהפך הברכה לקללה.

סעיף 11 — האיסור לפטר עובדת בהריון וזלת בהיות שר-העבודה, הוא שרירותי וחמור במידה מרחיקה לכת ביותר, ויש בו משום הזמנה לדמוראליזציה בעבודה על ידי נשים העובדות בזמן ההריון. כדאי ליצין שבעוד סעיף 12 קובע שהידועה של הריונה של העובדת היא אחד האלמנאי טים של האיסור, הרי בסעיף 11 ידועה זו נעדרת. בדרך כלל, כיצד אפשר להציע סעיף כזה בתקופה שכל מאמציו צריכים להיות מכוונים להגברת פריון-העבודה? אני מחייבת בהחלט איסור פיטורי אשה הרה בגלל הריונה. ואולי במקרה מיוחד זה מותר להרחיק לכת עד כדי חובת ההוכחה על נותן-העבודה, שהאשה פוטרה לא בגלל הריונה. אולם מגוון להפוך ענין זה לענין היתרים מצד שר-העבודה.

אשר לסעיף 17 — לפי סעיף זה אפשר לענוש כל פקיד בחברה או באגודה, אם במסו, שבו הוא עובד, נעשתה עבירה. כלום יש לכל פקיד הסמכות למנוע את העבירה אף אם נעשתה בידיעתו? גם סעיף 18 אינו מוצע אלא כדי לעשות את החיים קלים יותר לאנשי התביעה הכללית. סעיף זה קורץ מאותו חומר-מחשבה הרואה באורחים עבריינים כל עוד לא הוכח ההפך. והרי הוא נוגד לכל מושג של שכל ישר ועקרונות דמוקרטיים אלמנטאריים.

אשר לסעיף 19 (ג) — מדוע לא יראה אגודה שיתופית כמעבדה של תבריה לצרכי כל סעיפי החוק, ולא רק לצורך סעיפים 6 ו-7.

גם בסעיפים 20 א' ו-20 ב' מצאתי הלכה שהיא מיוחדת במינה, ודומני שאין משלה בכל חלקי המדינה. לפי סעיף זה רשאית העובדת, נוסף על נציג היועץ המשפטי, לחקור את העדים ולטעון במשפט. זכות זו לא זו בלבד שתסבך את כל התהליכים המשפטיים, אלא את תוריה את דמת בית המשפט. המחקק ידע את אשר הוא עושה על-סמך נסיון של דורות, כאשר לא העניק זכות כזאת לא לאדם שנחבל בגופו, לא לאדם שנשדד רכושו ולא לאדם שנגנבו נכסיו, ולא לכל אדם אחר שהוא בעל ריב ישר כלפי הנאשם, והי פקיד את זכות השמעת הטענות והחקירה הנגד-בד היועץ המשפטי או ביד נציגו. במה עולה המקרה הנדון בטיבו על יתר המקרים שהוכרחו לעלי?

לסעיף 21, רצוני להעיר שהוא-ל וממשלת ישראל היא נותן-העבודה הגדול ביותר במדינה. יש לקבוע לא רק שדין עובדי המדינה כדינו של כל עובד, כי אם דין הממשלה כדין כל נותן-עבודה. כן יש לקבוע מיהו האחראי בממשלה כנותן העבודה — השר, המנהל הכללי או הפקיד הממונה על העובד?

סעיף 23 קובע את הגופים המייצעים. אם נועצים באיר-

ולאופי החוק ייאמר: חוקים, שלפי מהותם צריכים להיות בראש וראשונה חוקי בריאות, חוקי הגנת בריאות האם באשר היא אם — מצטמצמים ונהפכים לחקנות כלכי ליות בלבד, המכוונות רק לאשה המקבלת שכר.

למה שואף החוק? — להבטחת המשכורת ערב הלידה ולאחריה, ולא לפתרון בעיה גדולה יותר ומקיפה יותר — הגנת בריאות האם והילד. בהגנה על בריאות האם ישנן בעיות רפואיות, סוציאליות, ולא רק שאלת הבטחת תשלום השכר. אולם משרד-העבודה ניגש עד כה לכל בעיה שבאפיה היא כללית, אנושית ומקיפה את כל שטחי החיים, — בעיקר מנקודת-מבט מעמית צרה; — רק לאשה עובדת בשכר — ועזרה לכלית מצומצמת גרידא, במה מציע החוק לטובת רבבות נשים מטופלות בילדים, בכפר במעברה, העובי דות יומם ולילה בלא קבלת שכר? כלום אין מצבן גרוע משל פקידה והפועלת הרווקה?

הגנת האשה העתידה להיות אם, מתחילה מהפיקוח ומהדרכה, אם לא לפני ההריון כמו בכמה ארצות, הרי לפחות בתקופת ההריון: האם הובטחה אצלנו הדרכה בחינם לאשה העתידה להיות אם, גם אם היא מובטחת באחת מקופות-החולים? ומה בדבר מיטה לילדת העולה כיום בבית-חולים ממשלתי 30 לירות, שהוא סכום ניכר בשביל נשים עניות מטופלות בילדים שמצבן קשה, ובמיוחד לעוליה החדשות?

אני שואלת את שר-העבודה, ואולי את הממשלה כולה: מה עדיף היום ומה דחוף יותר מבחינה חברתית-בריאותית — הגדלת תפסת לידה במשכורת לאשה העובדת עובדות חוק, או מיטה והדרכה תינם לאשה הרה מתוסרת-אמצעים, שמצבה הכספי מצריך עזרת הממשלה?

אעיר איאלו הערות ביקורתיות לגופו של החוק, ובראש וראשונה שלוש הערות כלליות, שכוחן יפה לא רק לגבי חוק זה, אלא גם לגבי חוקים באחרים: בסעיף 1 ובסעיף 13 (ב), הנוסחה "השר רשאי", שנהפכה לנוסחת הקבע בכל החוקים החדשים, משמעותה היחידה היא — צמצום שיטתי ומכוון של סמכויות הכנסת ומסירת מרבית ההכרעה לשיקול-הדעת לרשות המבצעת. לי נראה, שיע לבחון בכמה מסעיפי החוק ולהשלים את המלים "השר רשאי" במלים: "באישור ועדת-העבודה" או "מועצה ציבורית מתאימה".

שנית, אני מציעה לא להשתמש בביטוי "מעביד" או "נותן-עבודה"; אין אצלנו מעבידים.

שלישית, ביחס לסעיף 2: מחבר החוק משתמש במונח "עובד המדינה", "בשירות המדינה", בעוד שמונחים אלה נראים לי בלתי-מדויקים כלל וכלל. אנו כולנו בשירות המדינה, כל אורח העובד והיוצר בתפקיד חיובי הוא עובד המדינה. ההגדרות הנכונות הן: "עובד הממשלה", "בשירות הממשלה". יש להפסיק את הנסיון לזהות את הממשלה עם המדינה. כולנו בשירות המדינה, אולם יש סוג מסויים של עובדים בשירות הממשלה במדינה.

בסעיף 6 (ב) ניתנת הזכות לעובדת לקבוע את חלוקת השבועות של חופשת הלידה במשכורת לפני יום הלידה או לאחריו, כרצונה שלה. יוצא איפוא, שהיולדת תוכל לעבוד עד יום הלידה המשוער, ולצבור את חופשת הלידה לאחר יום הלידה, גם אם המאמץ היה פוגע בכריאותה.

הוא הדין לסעיף ג', אם כוננת החוק היא להגן על בריאות האשה העתידה להיות אם, יש לקבוע שלא העובדת

שעלינו לראות אותן לפי שעה כנסיות — כי עלינו לראות, אם אמנם לא יפגע הדבר בתעסוקת נשים.

העיר חברה הכנסת אבניאל, באופן מרומו וחטוף, בדבר שאלת העומס הכספי על המשק, ובכך, אינני חושב שמבחינת המשק הכללי יש בזה עומס כספי ללא-ישוא. מספר הלידות במדינה היה, בשנת 1951, 36,000 בערך. אם נקבל את המספר של 25% של לידות של פועלות עסוקות בעבודה אצל הוולת — הרי יש לזכור שאצלנו מספר גדול כל-כך של פועלות עובדות במשק של עצמן, או במשק עצמי של הפועלים — הריני מגיע לסכום של בערך 2 מיליון לידות בשנה, כסכום אופטימאלי כעומס נוסף על המשק בכללותו, אין הדבר הזה קשה כל עיקר, אם תמורתו אנחנו משיגים תנאים אנושיים, סוציאליים ודמוגרפיים, לטובת האשה העובדת; אך מבחינת העסק הבודד, הדבר הזה עלול להיות קשה. 12 שבועות של פיציזם, של דמי חופשת לידה, לפי חוק הפיציזם לעובדים, שהם 16 לידות לשבוע בערך, מגיעים ל-200 לידות. אצל מעביד קטן, למשל: מספרה או משהו בדומה לזה, המעסיק נשים צעירות, מתעוררת שאלה אם הוא יכול לעמוד בפני העומס של תשלום בסך 200 ל"י, כמה פעמים במשך השנה, לכמה פועלות! הרי הדבר הזה הוא בלתי-משקי לגמרי, ויש צורך לבדוק אותו מבחינה זו. אני רק מקווה שחוק הביטוח הלאומי — אף-על-פי שאינני מן הדוחקים את הקץ לגביו — ואני מקווה שנהיה במצב משקי כזה שנוכל להחיש אותו כבוא זמנו — שהוא יפתור שאלה זו. אם הוא לא יפתור שאלה זו, באם יהיה הכרח ליצור איוו קרן כללית שתאפשר גם למעביד הקטן, הבודד, לשאת בעומס הנוסף, ולא לעמוד בפני הדילמה, הנובעת מאי-היכולת לפטר נשים הרות, או לא להע' סיק נשים, או לשלם להן מי יודע כמה פעמים, 200 לידות דמי חופשת-הלידה.

הוא הדין להגבלת הפיטורין. אינני רואה כרגע אפשרות אחרת מאשר לבטא את הענין הזה כך בחוק; אבל במשך הזמן יהיה עלינו לבדוק את הענין: האם לא פגע בדרך כלל ביחסי של נותן-העבודה להעסקת פועלות?

בדרך כלל, כאשר מביאים חוק מסוג זה, עומדת לפנינו פקעת משולשת של בעיות, שהן לפעמים דבר והיפוכו: אנו רוצים בהשגת תנאים סוציאליים, כי אנו רוצים להיזמנות למתקנות שבאומות העולם מבחינת היחס לפועל; כן אנו רוצים לשמור על תעסוקת הפועלים הללו, לא רק מבחינת המשק הכללי, אלא גם מבחינת סוגי הפועלים, שיש ביניהם אפליה, והרי כאן לפנינו מקרה בודד של אפליה-לטובה לגבי נשים; והנקודה השלישית: העומס הכספי על המשק הבודד. פקעת זו, טרם נמצא לה פתרון. אנחנו יודעים, שבמוסדות רבים עוד כיום מתעניינים מאוד במצבו הדמוגרפי של המר עמד לקבל עבודה, מתעניינים במספר ילדיו — לא אומר במס' פר ושותיו — בשעה שעומדים לקבל אותו לעבודה; ודווקא במוסדות חשובים מאוד, ומוסדות הדואגים לפועלים, יש מק' רים, כאשר התקציב מאפשר להעסיק רווק, יש מקרים שהתק' ציב מאפשר להעסיק אדם נשוי עם ילד אחד, אך אינו מאפשר להעסיק אדם נשוי עם כמה ילדים; במקרה כזה התקציב מכביד מאוד, ויש לחשוב, שגם מפעלים או מוסדות עלולים לחשוב היטבי-היטב אם להעסיק פועלת, שיוכלה להרות בעוד כמה חדשים, כאשר יש גם ברירה אחרת.

אני רוצה להעיר הערה כללית על רקע העקיפין של חוק זה, אם כי איננו שייך במישרין לסעיפי החוק. כוונתי לבעיית עבודה אחת, שהיא בעבודת נשים מונופוליסטית. זאת היא בעיית משק הבית, עבודת העוורות, ובכך, עד כה, לפי הרושם שלי, לא רק שהמוסדות והמשלה בעיקר, וההסתדרות בכלל

גונים, מדוע ייועצו באירגון עובדים אחד בלבד? מדוע לא ייועצו באותו אירגון העובדים שאליו משתייכת העובדת? דבר שנראה נכון והגיוני יותר.

לסיכום דברי, איני יכולה אלא לחזור ולהרגיש את הת' הום שבין המציאות המרה היומיומית שבה חיה ופועלת האשה העבירה, ובין המגמות החיוביות הבאות לידי ביטוי בהצעת-חוק זו. תפקידו של הבית הזה הוא לעסוק בראש וראשונה בחקיקה באורח שיטתי ומקיף, תוך צמידות למצי' אות של חיי האומה ותוך מאמץ כן לשפר את חייה של האשה ולהיטיב עם בניה.

ועוד הערה אחת. בשעה זו עומדת לדיון בוועדת-הע' בודה הצעת חוק של ביטוח לאומי, הבנויה על עקרונות שונים לחלוטין להגנת האשה העתידה להיות אם. לשם מה הדחיתות בהצעת חוק אחרת המקדשת לאותה הבעיה? הלא החוק בצורתו זו אין לו בסיס של ביטוח — ועל זה כבר דיברו קודמי — אנב אחריות משותפת של הממשלה, של נותן-העבודה ושל העובדת, והוא עלול להרוס כליל את המפעלים המעסיקים לפי אפיים ומהותם רק או בעיקר נשים ולגרם אבסלת נשים.

לאור הערות אלה אני מציעה להעביר הצעת-חוק זו לוועדת-משנה לשם שיפור ותיקון ולשם התאמת החוק למ' ציאות חינו.

ואני באופן אישי מקווה ומאחלת שחוק הביטוח הלאומי, הנוגע לפחות לאמהות, יובא לפני הכנסת עוד קודם שתוגש הצעת-חוק זו לקריאה שניה.

אידיב כהן (המפלגה הפרוגרסיבית):
ארוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. החוק הזה היתה לו חופשת-לידה ארוכה מאוד, ואולי זוהי אחת הסיבות שחברת הכנסת כצנלסון, אשר קדמה לי, לא הספיקה להתאים את עמדתה הכללית לחוק למצב החדש.

שרה-העבודה ג. מאירסון:
זוהי החופשה שלפני העבודה.

ישראל בריהודה (מפ"ם):
אולי שרה-העבודה לא הספיק.

אידיב כהן (המפלגה הפרוגרסיבית):
אבל הבינוני מדבריה המסיימים שגם היא מחייבת את העברת החוק לוועדת-העבודה לשם דיון בו והחזרתו לכנסת.

לדעתי חוק זה נותן, כל עוד אין לנו חוק הביטוח הל' אומי. אני מחייב את גישתו היסודית, ואני מבכר על הצטר' פתו לשורת החוקים, חוקי העבודה, המכוונים לתת למדיר נתנו חוקת עבודה מתקדמת מאוד, פרוגרסיבית מאוד, והלהאי ונצליח על-ידי מדיניותנו בשאר משרדי הממשלה לאפשר למשרד-העבודה להוציא את כוונותיו הטובות לפועל. כבר נאמר כאן, שכל חוקי העבודה וכל שאר החוקים הסוציאליים שלנו, שהם טובים מאד, ייהפכו לאות מתה, אם לא נצליח להרים גם את משקנו לרמת הארצות המתקדמות בעולם, ולא רק מבחינת החוקה, אלא גם מבחינת העבודה הכלכלית, היי' צור, והיחס לעבודה מצד העובד ומצד נותני העבודה כאחד.

אני רואה בחוק זה שתי הוראות שהן הכרחיות, אבל אני רואה אותן גם כחמורות מאוד מבחינה אחת, והוא סכנת הגניעה בתעסוקת נשים. ואלה הן — ההוראה על תקופה של שישה חדשים וההוראה בדבר הגבלת הפיטורין של נשים הרות. אני מוצא את ההוראות האלה הכרחיות, אך אני חושש

שונים, כשהם מדברים בלעג ובכיקורת על כך, שהעוונות או הכובסת דורשת כיום 500 — 600 פרוטה בעד שעת עבודה, ומוסיפים באנחה עגומה לאמור: עד כדי כך הגענו.

רבנות, מחובתנו להכיר ולדעת עד מה חסרת העובדות הזאת זכויות אלמנטריות, שכל עובד או עובדת כבר הגיעו אליהן; עד מה היא חסרה, תנאי עבודה הוגנים, ותלויה בחסד המקרה המזמן לה נותנת עבודה או נותן עבודה ישר והגון, המתייחס עמה בחסד וברחמים — ולאשרנו יש בישוב לא מעט כאלה.

מפאת האופי המיוחד של העבודה במשק־בית לא הגיעה העובדת בו לכלל התארגנות, אשר תבטיח לה אותם ההישגים שהגיעה אליהם העובדות המאורגנות בארץ. וכשאנחנו עובדים ברחובות תל־אביב וירואים שכמה פינות עומדות במדרכות נשים רבות ומצפות למי שיומין אותן לעבודה — גורם לנו הדבר צער רב. ולא עוד, אלא שמעטים מבינים לרוחה של העובדת הזאת, להלכין־נפשה, לסער לבה ולצער האנושי והאימהי הרב. האם יודעים חברי הבית הנכבד הזה, שרבות מאותן עובדות ה"ספונגיה" משקיעות את פרי עמלן ברכישת חינוך תיכוני וגבוה לבנים ולבנות שלהן, כדי לחלץ אותם מן הסד המסורתי של חיי עוני ובערות?

צר לי לומר שהצעת החוק המונחת לפנינו איננה חופפת כל צרכה את השכבה הזאת של עובדות. אמנם בדברי ההסבר לחוק נאמר ש"החוק חל על כל עובדות, לרבות עובדות בחק' לאות ועובדות במשק־בית פרטי"; אך מי שקורא בעיון את נוסח החוק, יקשה עליו להבין כיצד יעוייל ענין של העוב' דות במשק־בית בקופי־מחס של סעיפי החוק הזה. איך תהיינה מהשגחת שרת־העבודה, מההגבלות והמוכיוות שנותן החוק הזה לאשה העובדת? מי ישלם להן מענק לידה וכ' יוצא בזה; והרי דוקא הן זקוקות לתמיכת החוק ולעזרת המדינה. מכל מקום קשה לי להבין, והייתי מחזיק טובה מרובה לשרת־העבודה, אם תסביר מעל במה זו מה שלא הצלחתי בעצמי להבין. החוק כשלעצמו, בכלל סעיפיו, יסודי ומנוסח בבהירות, אך הוא לקוי בחסר; על חוק זה הייתי קורא באוני המחקקים את הפסוק "אשרי משכיל אל דל".

אני חוזר ואומר כי ראוי הוא חוק זה שנקדם אותו בכ' רכה, ותקוותי שיושלם מה שחסר בו.

חנה למדן:

כבוד היושב־ראש, כנסת נכבדה. עד האולם הזה, שעברנו לעבודה יומיומית, לא כליך מעניינת, אבל מעניינת אותנו — הנמצאים כאולם; מענין מאוד החוק הזה, אשר בא כתוספת לחוקי הגנה על עובדים ועובדות, בוגרים וצעירים. ואם אני באה עכשיו לבקר את החוק בכמה נקודות, הרי זה משום שאני סבורה שבמידה שאנו באים ומשפרים חוקים, חייבים אנו לדלוג ולפסח על טעויות קודמות שהיו.

עברתי על פקודת עבודת נשים, 1945, ואני מצטערת שלגבי המושג "עבודת לילה", השינוי בשעות הוא רק זה, שבין שעה עשר לאחת־עשרה — סוף העבודה, ובין שעה חמש לשש — התחלת העבודה. אולם רווח הזמן שקריו "עבודת לילה" לא גדל. בומן שאני עבדתי במשמורת ערב, פירושו של "לילה" היה חמש דקות אחרי שעה עשר. עכשיו יהיה פירושו חמש דקות אחרי שעה אחת־עשרה. אין אני חושבת שזה נכון, ושווה תיקון. הרווח צריך להיות גדול יותר, אם נביא בחשבון את שעות השינה. אני חושבת שבמשמרת הש' ניה צריך לעבוד שבע שעות, כמו במשמרת השלישית — אם הכרחי לעבוד — צריך לעבוד שש שעות.

זה, לא נתנו דעתם על בעיה זו, אלא נדמה לי שיש איוו רתי' עה, איוו גישה מהססת לנגוע בבעיה זו, בענף זה. מקצוע עור' רתי־בית עדיין לא קנה לעצמו מקום מכובד בהכרתנו, בפסיכ' לוגיה שלנו, או שאבד לו מקומו הנכבד שהיה לו פעם. עוב' דה היא, שכיום מכל מה שהשמיעה חברת־הכנסת כצנלסון, לגבי מצבה הקשה של עקרת־הבית בארץ — לדעתי הבעיה החמורה ביותר, הרי זו הבעיה המדחיקה נשים מעבודתן המקצועית, בגלל חוסר אפשרות להשיג עזרת־בית מתאימה. המדינה מבזבזת כסף רב על הכשרת נערות לכל מיני מק' צועות; וכאשר הן נישאות, ומקימות משפחה, כל ההכשרה של האשה הולכת לאיבוד מפני שהיא צריכה לעזוב את עבר' דתה ולנהל את משק ביתה, כל עוד אי־אפשר לנהל משק־בית ולהמשיך במקצוע. ואינני מדבר על הבעיה הדמוגרפית בק' שר לבעיית הילדים.

אבל, זה כמובן אינו שייך לחוק זה. אני רק רציתי לנצל את ההודמנות של חוק זה כדי לעמוד על בעיה חמורה זו. מן הצורך שהממשלה והמוסדות המתאימים יתנו דעתם על הענין הזה.

ישראל־ישעיהו שרעבי (מפא"י):

אדוני היושב־ראש, כנסת נכבדה. הצעת החוק הבאה להסדיר עבודת האשה, היא חוליה נאה בשרשרת חוקי הע' בודה ששרת־העבודה שוקדת להביא לפני הכנסת.

ודומני שהיה נכון לברך את שרת־העבודה, ואת הממ' שלה החדשה כולה, שהיא פותחת את הישיבה הראשונה של כהונה בחוק זה. היינו רוצים לראות בכך את וסמל, שה' ממשלה הזאת תקדיש את תשומת־הלב הראויה לשכבות הח' לשות של אורחי המדינה, הזקוקות לא בלבד לקביעת חוקי שוויון ויחס של שוויון, אלא גם להגנת זכויות פשוטה כמשמעה.

האשה העבריה בארץ בכלל והעובדת העבריה בפרט, הצליחה לכבוש לעצמה לא מעט, בכות עצמה, כיבושים מז' היום בשדה השוואת הזכויות. מעמדה של האשה בתוכנו הוא כיום, להלכה ולמעשה, מעמד של שוויון, ביחוד מעמדה של האשה העובדת. ואולי דוקא בזכות האשה העובדת, בז' כית מסירותה ויומנה החלוצית, הגיעה האשה העבריה למה שהגיעה. ואי־על־פיכך יודעים אני ששום כיבוש חברתי אינו איתן כל זמן שאין חוק מגן עליו, כשם ששום חוק אינו מת' בצר כל זמן שאין החברה נכבשת לו מראש, ומשום כך אני מקדם בברכה את "חוק עבודת נשים", אדם כי בעיקר הוא בא לאשר ולבצר מנהגים שרובם קיימים למעשה; עם זאת עלינו להביא בחשבון שעדיין לא כל הנשים בישראל ולא כל הפועלות בישראל נהנות מאותן הזכויות שמגן נהנות מרבית הנשים והפועלות במדינתנו. הדברים אמורים במיוחד ביחס לאשה שעלתה לארץ לפני הקמת המדינה ולאחר הקמתה מן הארצות המפגרות, שבהן היתה כבולה בכבלי מסורת של מושגים מפגרים, ועדיין לא נפרקו מעליה הכבלים האלה אלא במקצת. היא ודאי זקוקה לחוק זה. חוק זה צריך להיות לה באמת לעזר ולמגן, אני מכיר נשים עובדות רבות בארץ, שעלו מארצות מפגרות, ואשר לדעתי חובת המדינה לצאת לעזרתן וכבוד גדול הוא להגן עליהן, בין המוני האזרחים העובדים בארץ הן העובדות הנאמנות והמסורות ביותר, ועם זאת — העשוקות והמנוצלות ביותר. הן עשוקות בביתן, במשפחתן, בכל מה שזימן להן הגורל. אך הם גם מנוצלות בחור עובדות. אני מתכוון ביוחד לעובדות במשק־בית, בב' תים פרטיים, במסעדות ובבתי־מלון.

לא מעם נזדמן לי לשמוע אזרחים, נשים וגברים מחוגים

בנימין אבניאל (תנועת החרות):
זו משרה עם הקואליציה.

חנה למדן:

זו משרה עם עצמי, כי אני צריכה למצוא משרה בין אפשרויות עבודה לנשים וההגנה עליהן, ואם מטרת החוק היא להגן על בריאותה של העובדת, הרי אני אומרת שרווח הנומן של אחת-עשרה שעות אינו מספיק.

כמו כן אני רואה שניזונים לגבי עבודת לילה בסעיפים אחרים, אני חושבת שפסוק ג' בסעיף 2, המדבר בשירותי המדינה שבהם אפשר לעבוד בלילה, הוא מיותר ומוזיק, אם אחריו באות הפסקאות 2, 3, 4, 5, 6, אשר ממילא גם לא בעבודת מדינה מתירות עבודת אשה בלילה. הרי הסעיף הנ"ס, אם הוא נשאר, הוא מוזיק, כי אפשר להשתמש בו בכוונה רעה.

לדעתי, בסעיף 4 המדבר ב"מצב של חירום" יש להחליף פסוק זה במלים: "מצב מלחמה". פרט למצב מלחמה אין לאשר עבודת לילה.

כן, לדעתי, אין להתיר עבודת לילה לנשים במקומות העובדים בשלוש משמרות בלי להגביל את שעות העבודה. בהודמנות זו רצוני לדבר על עבודת האחיות. אינני חושבת את עבודת האחיות לקלה משום שהן מוכרחות לעבוד בלי לה. זו אחת מן העבודות שיש בה משום נשים שדווקא הן וגם לציבור. לכן אינני חושבת שיש לענוש נשים שדווקא הן מתאימות לעבודה זו. זוהי עבודת לילה, ואין נעשים התיקונים הדרושים למען לא תיאלץ העובדת הזאת אחרי שמירת לילה לעבוד בביתה. יש לאפשר לה מנוחה אחרי שמירת לילה. לכן צריכה אחת לעבוד 6 שעות למען תספיק לישון שעות מעטות. אנו יודעות שרוב הנשים העובדות עוסקות בעצמן בעבודת ביתן, כי אם הן רוצות לקיים את חובתן כלפי עובר דות ביתן כמו שהן חובעות זאת לעצמן — אין להן אפשרות לעשות זאת, והן נאלצות לעשות את עבודת ביתן בעצמן ידיהן. אם הכל מקבלים כאן את היסוד שעבודת לילה מוזיקה לאשה העובדת תמיד בעבודת לילה, כי אין זה דבר זמני, לא תמיד בלילה אבל גם בלילה. הרי יש להצטרף מאוד שבסעיף 2 המדבר על עבודת לילה לא התקדם החוק הזה לעומת פקודת עבודת נשים, 1945.

אשר לנשים בהריון — לדעתי, אין שרת-העבודה לא שרת-העבודה ולא כל שר אחר צריכים לקבוע מאיזה חודש של ההריון אסורות שעות נוספות, כי יש חושבים שבחדשים הראשונים של ההריון לא מאמץ נוסף גורם הפלה. על כן אשה עובדת המביאה אישור שהיא הרה — אין להעסיק אותה בשעות נוספות אין צורך לקבוע בחוק מאיזה חודש מחדשי ההריון אין להעסיקה.

כן לא ייתכן לתת אפשרות לפטר אשה עובדת בהריון, ולו גם באישור שרת-העבודה. מה יכולים להיות הנימוקים של שרת-העבודה לאשר פיטורים אלה? אינני מכירה נימוקים כאלה שעליהם תוכל שרת-העבודה לאשר פיטורי אשה בהריון. על כן אינני רואה מדוע יש לכתוב, שהדבר ייעשה באי-שור שרת-העבודה. יש לכתוב שאין לפטר עובדת שהיא בהריון —

שר-העבודה ג. מאירסון:

אם המקום נסגר? אין זה חידוש. הדבר הזה קיים עכשיו.

חנה למדן:

אפשר לכתוב: אלא אם כן חוסל המפעל —

שר-העבודה ג. מאירסון:

אם המקום חוסל למחצה?

חנה למדן:

לא יפטר אשה בהריון אלא אם כן את מקבלת נימוקים המרשים לעשות זאת. אין כל מקרה שירשה זאת אלא אם כן העובדת עצמה מתפטרת — זה דבר מקובל —

שר-העבודה ג. מאירסון:

אם היתה מעילה באימון?

חנה למדן:

הן בחוק עצמן אנו יושבים. שרת-העבודה אינה יכולה להזמין את הצדדים השונים. ישנם אנשים הממונים על כך והם הפוסקים בדבר. אינני מוכנה בענין זה לסמוך על שום אדם, אלא כל עוד המפעל קיים אין לפטר אשה בהריון, משום שיימצאו נימוקים חשודים מראש לפטר נשים בהריון בטענות שונות, כי אז הדבר פוטר מתשלום חופשות לידה, מהתחשבות בהענקת ומדברים רבים אחרים בקשר לשעות עבודה נוספות. על כן אני חושבת שמספיק אישור מטעם הרופא שהעובדת היא בהריון כדי למנוע שעות נוספות ופיטורים.

אשר לאגודה שיתופית — אני חובעת הפרדת קיבוץ מקואופראטיב. אין לשחרר קואופראטיב מתשלום חופשת לידה. אינני מוכנה לתת זאת לשום אגודה שיתופית שעובדות אצלה חברות. דבר זה מחייב גם בסעיף 8. על כן יש להפריד בין שני החלקים אולם אם לא נקבע בחוק הזה כל הגבלה וכל תוספת, הרי הדבר עלול לפגוע באפשרויות עבודה של נשים. נכון הדבר שקיים עתה חוסר-עבודה וישנן אלפי נשים שאינן עובדות. אבל במידה שאנו מקבלים חוק לא לשנה אחת, אלא לשנים רבות ולמקרים שונים בתעסוקה, אנו חייבים להבטיח לא לתת גמישות כה רבה באפשרויות של עבודת לילה וכן באפשרויות של פיטורים.

רצוני להוסיף עוד פסוק אחד לגבי אפשרויות האשה לתת עבודה. כלומר, אם עובדת הצריכה לחזור למקום עבודה תחת אחר לידה. הרי אני דואגים לא רק לבריאותה אלא גם לבריאותו של הילד. אם התוודת לעבודתה שעדיין לא מצאה סיזור לילד, אנוס להשאיר את לידה המפוק. על כן יש להאריך את הזמן אשר בו נזאתה האם לחזור למקום עבודתה. לדעתי, מינימום של זכות העובדת ללא תשלום לחזור לעבודתה צריך להיות שנה אחת. עובדת העובדת שנתיים או שלוש שנים יכולה להעדר ממקום עבודתה שנתיים, כדי שיהיה זמן וסיפוק בידה למצוא מקום כדי לסדר את ילדה. אנו יודעים שאין חוק המחייב הקמת מוסדות ילדים במידה הדרושה לאמר הות עובדות. אין הדבר מחובתה של הממשלה ולא מחובתם של נותני העבודה, אלא רק במידה שיש ארגוני נשים מתנדבות להקמת מוסדות כאלה. על כן אין להגביל כל-כך את הזמן שאם לא כן, כשהאם אינה מוכנה להפיקר את ילדה משום שלא מצאה מקום מתאים, היא מאבדת את מקום העבודה. לכן יש להאריך את הזמן לשנה ושנתיים.

בן-ציון הראל (היצונים הכלליים):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אני מקום בברכה את החוק במסגרת של חוקת העבודה הכללית, הנוצרת צעד צעד במהירות הדרושה. יחד עם זה עלינו לברר כמה דברים. צריך להיות ברור לנו שהצעת חוק זו היא ליבראלית במידה שאנו מוצאים רק בארצות עשירות בעלות תחוקה סוציאלית רחבה ביותר. עלינו לזכור, שהחוק הזה נוגע לא בכל ענפי העבודה אלא רק באותו חלק מענפי העבודה המעסיק במידה חד נשים. אם מציעים חוק כה ליבראלי, יש לדאוג שבמלוא החוק הזה יפול העול המכסי על בסיס רחב ולא דווקא על ענפי העבודה המיוחדים שבהם מעסיקים נשים ושהתיקנות עבודת הנשים עלולה להעמיד בסימן שאלה את תעסוקתן בכלל.

בחסמים, בציד הדרוש לתינוק, זה כמובן בלתיאפשרי אם מטילים את המענק על נותן העבודה, ויש הכרח לעשות זאת במסגרת הביטוח הלאומי, הפותר את השאלה בצורה ברורה יותר, אם גם לא קלה כלל.

המענק בלבד במסגרת הביטוח הלאומי היה עולה השנה בערך 1,200,000 לירות, כסום לא קטן, שבמסגרת ההצעה לביטוח האמהות מתאים להשתתפות האוצר בביטוח האמהות.

אשר לחלק הנוגע להגנת האשה העובדת במקרים של הפלות, לא אכנס לפרטים, נעשה זאת בוועדה, נדמה לי שגם פה דרושים שינויים רבים. יש להתייחס להפלה כמו למחלה, או בכל אופן אסור שתהינה הפלות בלי מחלה. ובמקרים אלה כיסוי ההוצאות צריך להיות במסגרת של עזרה רפואית. בעזרת המס המקביל שנותן העבודה משלם, ואשר בצעם זה גם ברוב המקרים נכנס עכשיו להגנה בקשר למחלת העובד.

צריך להיזהר מלהטיל חובות על נותן העבודה מחוץ לביטוח, ומשתי סיבות: ראשית, כדי לא ליצור עבריינים נגד החוק במספר גדול מאד; הן מצד העובד והן מצד נותן העבודה.

מאיר וילנר (מק"י):

זה איום מצד המעבידים?

בן-ציון הראל (הציונים הכלליים):

חס וחלילה. אינני חושב שעוד מישור בבית הזה רואה בזה איום. אני רואה בזה הגנה על האשה, ולא רק העובדת, אלא במספר גדול, שלא תהא עבירה מפני מהירות השלבים בחוקה זו בארץ של מיוג גלוי, גלויות לא מאות אלפים, ששם האשה עד היום היא המפרנסת העיקרית של המשפחה. רציתי לנגוע במלים אחדות בשאלת שעות עבודת לילה. אני אינני רואה את הקושי הגדול בעבודתה של האשה בש" עית הבוקר. בארצות אירופה זה נכון, אך אצלנו המצב הוא אחר. אני רואה קושי גדול יותר כאשר בני-אדם, וביחוד האשה, עובדים בקיץ, ובפרט בחוף ובשמש — והרי זה כולל גם חקלאות — בשעות הצהריים, ועל כן יש להמליץ על הפסקות ארוכות, כפי שהנהיגו זאת בהמלצה ידועה, הפסקות של שעות רבות, לעתים מתשע בבוקר או מעשר בבוקר עד שתיים-שלוש אחר הצהריים. אינני רואה כל אסון אם יתחילו את העבודה בחקלאות בחמש בבוקר ולא בשש. ייתכן שנצטרך לשנות זאת בחדשי הקיץ, ייתכן שנצטרך לשנות זאת לגבי סוגי עבודה. אבל הכלל, שעד שש בבוקר אסור לאשה לעבוד, אני רואה בו פגם, ביחוד בתנאי האקלים של ארצנו.

ועוד הערה לגבי העובדים בעבודה חיונית, כמו אחיות, עובדים בבתי-מלון וכו'. אני מבין שמטילים עבודת לילה על אשה במקרים כאלה, מפני שאין אפשרות אחרת. החוק יצטרך לתקן את הדבר בכיוונים שונים. דברים אחרים נזכרו בו. רצוני לציין עוד דבר, נצטרך לקבוע את תקופת עבודת הלילה, לא בלילה אחד אלא תקופה של שבוע, שבועיים או חודש. זה שונה במסודות שונים. יש מקומות שאפשר לעבוד שלושה חודשים, ויש מקומות שאי-אפשר לעבוד יותר משבוע. יהיה צורך גם להכניס תיקונים אחדים בקשר לעבודות מיוחדות שגרשים באופן מיוחד לגבי האשה בהריון, הרבה יותר מוקדם משישה חודשים.

בדרך כלל, בלא כל ספק ולמרות המצב הכלכלי בארץ, למרות ההרכב השונה של האוכלוסיה — החוק יהיה לברכה, אם ימהרו ככל האפשר לקשרו לביטוח הלאומי, ואם הביטוח הלאומי לא יפגד יותר מדי אחרי חוק זה.

חבר-הכנסת כהן טעה כאשר דיבר על שני מיליון לירות. הוא טעה גם במספר הלירות, שהוא למעשה גדול הרבה יותר מן המספר שצייך. אין ספק בעיני שחוק זה יגרום הוצאה העולה פי חמישה או פי שישה על שני מיליון לירות לשנה. מאדם כך אין חוק זה יכול, לדעתי, לצאת לפועל — וביחוד באותו חלק עיקרי שבו, הנוגע לאמהות — אלא בדרכים של ביטוח, כדי שהעול יפול על כתפיים רחבות יותר ויתחלק לכל חלקי המשק, באופן שלא יפול רק על שכמם של אותם נותני-העבודה הבודדים שמסיבות מסוימות מעסיקים בעיקר, או כמעט אך ורק, נשים.

שנית, חוק זה צריך להיות מותאם להצעת חוק הביטוח הלאומי, שהובאה לפני הכנסת זמן-מה לפני הבאת חוק זה. אינני מוצא כאן התאמה זו, ואינני יודע אם היא חסרה מתוך כוונה או בגלל פעולה נפרדת של תחיקה. לדעתי, אפשר ליצור את התנאים הסוציאליים הליבראליים ביותר בשביל האשה, אם ילכו ככל האפשר — כמובן, לא בנוגע לשעות העבודה — בדרך של ביטוח. צריך להישמר מכפילות, הע" לולה לגרום שבעד דברים מסוימים יצטרך נותן-העבודה לשלם מצד אחד דמי-ביטוח, ומצד שני תפול עליו אחריות כספית לגבי מקרים דומים; כוונתי להריון ולאמהות. כפי" לות זו עלולה להיות מאוד מסוכנת, והייתי ממליץ יותר על העלאת אחוז דמי-הביטוח לאמהות, אם עלידי כך הוא יכול את הכל ויסיר כל אחריות נוספת לאשה העובדת מעל נותן-העבודה. ייתכן שלא היה צורך לציין זאת, אילו לא מצאתי במובן זה ניגודים בין הצעת החוק לעבודת נשים ובין הצעת החוק לביטוח האמהות.

אם, למשל, מציעים בביטוח הלאומי — וזו אחת השא" לות החשובות — שבזמן ההריון תקבל האשה את כל זכויות הביטוח אם היא עובדת עשרה חודשים — והגבלה זו צודקת לשם הגנה על המוסד לביטוח, כדי שלא ייכנסו לחברות בו לאחר התחלת ההריון — האין צורך באותה ההגנה גם על נותן העבודה? אני רואה בכך יותר הגנה על האשה הע" בות מאשר על נותן העבודה, כדי שלא יצטרך לחוקק חוק להעסקת נשים, ולא ייווצרו תנאים שבהם יעדיף המשק להעסיק גברים בעבודות שאפשר בקלות להעסיק בהן נשים. אינני מבין מדוע בהצעת החוק לעבודת נשים מציעים במקום עשרה חודשים שישה חודשים, ואינני רואה אפשרות של עול נפרד. מי שכבר מבוסת יקבל את ההנפקה רק אם הוא עובד ששה עד עשרה חודשים, וכל אלה שנמצאים שישה חודשים בעבודה, יקבלו את המגיע להם מנותן העבודה, בלי קשר לביטוח... יש עוד דוגמות כאלה, אולם זוהי הדוגמה הקולעת של אי-התאמת החוק הזה לחוק האמהות. אינני מצייר לי כמו כן, שחוק זה בא לתקופה מסוימת במקום הביטוח הלאומי. אני מכיר את העבודה בוועדת-העבודה, ואני ממליץ בהחלט על חקיקת חוק ביטוח האמהות במועד לא יותר מאוחר מאשר חוק ההגנה על האשה ההרה, אם זה לא ייעשה, ייווצר מצב מעבר קשה מאוד, העלול להח" נקם גם בתקופה שבה יהיה ביטוח לאמהות.

במסגרת הצעת החוק לביטוח אמהות כבר עמדתי על שאלת המענק של 20 לירות. אינני רואה תועלת במענק כזה בכסף, כי ידוע לי שבמקרים רבים — ביחוד בין עדות המזרח — הענקה זו וכל הענקה אחרת בכסף, הולכת ותלך יותר להוצאות על חגיגות ועל עראק, מאשר למטרה שהמענק מכוון אליה: מתן אפשרות להורים לקנות את הדי פצים ההכרחיים לגידול היגייני של התינוק. יש ערך לדבר בצורה שבה הוא נעשה בארצות אחרות, ששם הוא ניתן

ישראל ברייהודה (מפ"ם):

"חופשה ארוכה שלפני הלידה" היתה להרבה חוקי עבוֹדָה, וגם לזה שלפנינו. גם כשהוא בא סוף־סוף לדיון בכנסת יש בו שורה של סעיפים, הקובעים כנורמה מחייבת את מה שכבר קיים בארץ. אמנם קובעים לא רק באותם מקומות, שבהם הפועל בארגונו וכוחו העצמי הגיע לזה, אלא גם במ קומות יותר מפגרים, וישנם עכשיו בארץ כאלה לא מעט, ומ בחינה זו יש בהצעת החוק התקדמות בלי כל ספק.

אולם גם בחוק זה ישנם כמה חסרונות, שהם טיפוסיים מאד להצעות הממשלה. אני אדבר כאן — יש לי רק 10—12 רגע — על החסרונות בלבד, ועל היתרונות והתאמתם לצרכיו נצטרך לדבר בוועדה.

אזהבים לתת שמות "יפים" לחוקים. כבר דיברתי על זה לא פעם, וגם כאן קוראים לחוק המוצע "חוק עבודת נשים". נדמה לי, שאם ניתן לחוק שם כזה, הרי בולט מאד הדבר שאיננו בו ושעליו לוחמת תנועת הפועלים ועוד לא השיגה במקומות רבים — זהו ענין שכר שווה לעבודה שווה של גבר ואשה. לכן גם שם זה הוא יותר מדי יפה לגבי תכנון המעשי של החוק. התוכן הוא — וזה תוכן חשוב — יותר צנוע: תנאי עבודת לילה לנשים וחופשת לילה. לגבי שניים אלה הרי ביאות־כוח הפועלים — ההסתדרות — אמנם נזכרת בחוק, אולם במספר מועט של מקרים. למשל, בהצעת החוק מדובי על כך, שבחקופה שבה קיים במדינה "מצב של שעת־חירום, בחוקף הכרוז לפי סעיף 9 (א) לפקודת סדרי השלטון והמשפט" רשאי שר־העבודה להתיר עבודת לילה של נשים. אבל אחם יודעים, שבמדינתנו קיים מצב זה מאז קמה, ויש חשש, שהוא יימשך כל זמן שנמשכת המלחמה הקרה בעולם, ואולי גם לאחריה. לגבי כל המקרים הנוכחים בסעיף 5 וב־אחרים רשאי השר לבטל את הכתוב בסעיפים הקודמים, ואינו צריך להתייעץ אפילו לפני זה עם באי־כח העובדים, עם ההסתדרות.

הלאה כתוב, שהיתר השר לעבודת לילה יכול להיות "כללי או מיוחד". בהיתר כללי הוא חייב להתייעץ עם ההסתדרות, ובהיתר מיוחד לא. עלי לציין, שלא ברור לי מה פירושו של "היתר מיוחד". האם הכוונה היא לאדם בודד, מקרה בודד, או גם לבית־חרושת שלם המעסיק 500 פועלים למשל? גם אם מדובר באדם בודד, אינני מבין, מדוע אין לחייב את השר לשמוע לפחות את דעת באי־כח העובדים; הרי המקרים "הבודדים" האלה יכולים אחרי כן לקבוע כתק־דים את הכלל.

יש צורך להרחיב את חובת ההתייעצות המוקדמת עם באי־כוח העובדים על כל המקרים בהם אפשר לסגת מהכללים שנקבעו בסעיפים הקודמים ככלל מחייב.

מדובר כאן על קיום עבודות לילה לנשים במפעלי המדינה, בהן יהיה צורך "חינוכי". אינני מבין מדוע, המדינה, כשהיא מופיעה כמעביד, עליה להיות ככל שאר המעבידים בענין חובותיה כלפי העובד, ואף יותר מהם. אולם אם יהיה מצב יוצא מן הכלל, הרי הובטח כאן בסעיפים אחרים שאפ־שר יהיה לדון, לבדוק ולעשות גם מה שבודרך כלל אסור. אני חושש מאד, ששר־העבודה, שאינו שר בודד אלא אחראי לפירוי לטיקה של הממשלה כולה, עלול להיות במקרה זה יותר שליח של שר־האוצר וקופתו מאשר של משרד־העבודה. אם לא כן, אין שום יסוד להבדיל לרעה בין עובדי המדינה לבין כל העובדים במפעלים האחרים.

מדובר כאן בסעיף 4 על יוצא־מן־הכלל גם במקרה של "לחץ עבודה זמני ובלתי־רגיל". עלי לציין, שווה ניסוח שאפ־שר להכניס לתוכו יותר מדי, ואין זה בריא. מה זאת אומ־רת, לחץ עבודה "זמני"? לא אדרוש שאמרו לי מה זה, "מצב בלתי־רגיל", אם כי גם זה נותן מקום לפירושים רח־בים מאד. אבל לפחות צריך להגדיר את המושג: "לחץ עבודה זמני". האם זאת אומרת שבוע, שבועיים או שנה? בהשוואה לזמנים ארוכים יותר, גם שנה אחת משהו זמני למדי. פה צריכה להיות הגבלה מפורשת, שחקבע זמן צמיצמצם מאד.

בסעיף 8 מדובר על הענקת של 20 ל־י לילדות. את הצעת החוק הזה הדפיסו ב־13 ביולי. בודואי הכינו אותו לפני כן. לפחות במאי או ביוני של שנה זו. אם תעשו את החש־כון תראו, שערכן של 20 ל־י אלה בינואר 1953 הוא כבר קטן בהרבה משהיה בשעת הכנת החוק. לכן יש הכרח להצ־מיד את הסכום לאינדקס, או להחליט על סידור דומה לזה. לא ייתכן להשאיר את הסכום הזה, הנראה בעיני זעום למדי.

עלי לומר, שכמה דברים שנשמעו מפי חבר־הכנסת ד־ר הראל נראו לי כהגייוניים וראויים לשיקול, אבל ישנה בהם מגרעת גדולה אחת: אילו היה קיים חוק הביטוח הלאומי, והוא היה מציע להוסיף את הסעיפים האלה לחוק הביטוח הלאומי שהוא ב־רחוק, אפשר היה להתווכח על הפרטים ועל הצורה היותר טובה, בה אפשר להבטיח את הענינים בקשר עם חוק הביטוח הכללי, או בתור חוק מיוחד. אבל עצם חוק הביטוח הלאומי, מי יודע מהו ארכה של "חופשת לידתו". אני יודע על כמה חוקים שהועברו לוועדה, אולם במשך זמן רב מאד לא הוחזרו לכנסת מפאת חוסר עזרה מצד חברי הוועדה, או סיבות דומות לאלה. כן ברור לי, שחוק גדול זה דורש עבודה רצינית וממושכת בוועדה. לכן לא הייתי מציע ברגע זה במקום החוק המנוח על שולחן הכנסת, להסתמך על דבר, שיתכן שיהיה יותר טוב, אבל מי יודע מתי יצא לפור־על. אם יגיע חוק הביטוח הלאומי לאישור במליאת הכנסת ונוכל לקשור בו את החוק המוצע, נעשה זאת. אבל לא צריך לדחות בינתיים את אישור החוק הזה אפילו בצורה שהוצעה כאן לפנינו.

אני רוצה להבליט כאן דבר אחר, שאינו ברור למדי בנוסחה המוצעת. ישנו סוג נשים עובדות, עליהן דיבר במ־יחד חבר־הכנסת ישעיהו, שהחוק הזה אינו מבטיח להן כל הענקות כספיות שבעת הלידה. אלה הן העובדות במשק־בית. סעיף 19 (ב) של החוק אומר, כי "סעיף 8 אינו חל על עובדת בעבודה שלא לצרכי עסקי מיוחד או מקצועי". אם לומר זאת בעברית פחות ריידית, אבל יותר מובנת, הרי זה אומר: לעובדות משק־בית — לא כלום. נניח שמצבן של עובדות אלה כלי־כך מיוחד, שאי־אפשר לנהוג כלפיהן כפי שנוהגים כלפי יתר העובדות. אבל אין זאת אומרת שאסור לתת להן שום דבר, וחוק זה אומר במפורש: לעובדות מסוג זה — לא כלום. גם לא את המענק. גם מי שעובדת באותו מקום זמן רב, שנה או שנתיים, לא תקבל שום דבר, המעביד שלה חפשי לגמרי. כן אני יודע, שסכנת הפיטורים במקרים אלה גדולה ביותר, והמלחמה בזה קשה כאן ביותר. לכן אינני אומר שאפשר לחייב בחוק לתת לעובדות אלה כל מה שניתן נים לעובדות אחרות, אבל אסור לפטור אותן בלא כלום.

היו"ר ז. שפר:

הישיבה הבאה בשעה 20.00. הישיבה סגורה.